

ЖьоныгъуакIэм и 21-р — шъыгъо-шIэжъ Маф

WWW.ADYGVOICE.RU

Адыгэ

Маф

Голос адыга

ТЫЗЭКЪОТМЭ - ТЫЛЪЭШ!
1923-рэ илъэсым
гъэтхакэм
щегъэжыгъэу кыдэкIы

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

№№ 87-88 (20103) ШЭМБЭТ, ЖЪОНЫГЪУАКИЭМ и 19, 2012-рэ илъэс

● ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИИП

Адыгэ Республикэм щыпсэухэу лътэныгъэ зыфэтшIыхэрэр! ТичIыплэгъу лъапIэхэр!

Илъэс къэс жьоныгъуакIэм и 21-м Адыгэ Республикэм я XIX-рэ лIэшIэгъум щыIэгъэ Кавказ заом — тхэгъэгъу итарихъ анахъ тхымыкIэгъошхоу кыххэгъухъагъэхэм зэу ащыщым хэ-кIодагъэхэр агу кызыщыгъэкIыжыгъэрэ Мафэр щыхагъэунэфыкIы.

Мы лъыгъэгъэ заом ихъугъэ-шIэгъэ тхымыкIагъохэр тыгу къэдгъэкIы-жыгъэхэзэ, ащ хэКIодагъэхэм тафэ-шъыгъозэ, цIыфыпсэм нахъ лъапIэ, цIыфхэмрэ лъэпкъхэмрэ язэныбджэ-гъуныгъэ пелIэн зи зэрэщымыIэм изэ-фэхъысыжъ шъхалэ тыккыфэкIо.

Непэ, Кавказ заор зауыхъгъэм ыужэ илъэс 148-рэ зытешIэгъыгъэ нэужэ, цIыф лъэпкъыбэм ячIыгу гупсэу хъугъэ Адыгеим мамырныгъэрэ зэгурыIоны-гъэрэ илIых. Тэ типшъэрылгъыр тя-тэлIашъэхэм кытфыщанэгъэ а шIогъэ инхэр къэтыгъумэнхэр ары. Ахэр IубытыпIэ кызыфэтшIыхэмэ, зэкIэми тызэгъусэмэ, Адыгей гупсэм-рэ ти Хэгъэгъушхоу Урысые Федера-циемрэ хэжъоныгъэхэ адгъэишIын тлэгъыщт!

ТичIыплэгъу лъапIэхэр, псауныгъэ пьтэ, насыпнышхо, щыIэкIэ-псэукIэ дэгъу шъуиIэнэу, шъуигъашIэ кIыхъэ хъунэу, мамырэу шъупсэунэу шъуфэ-тIэл!

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу ТХЪАКIУШЫНЭ Аслъан
Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Тхъаматэ игуадзэу
IЭЩЭ Мухъамэд

Зэфэсым хэлэжъэщтхэр хадзыгъэх

Урысые политическэ партией «Единая Россия» зыфиIорэм и Адыгэ шъолгъыр къутамэ тыгъуасэ, жьоныгъуакIэм и 18-м, зэхэсыгъо иIагъ. Ащ хэлэжъагъ партией и Апшъэрэ Совет хэтэу, АР-м и Лышъхъэу ТхъакIушынэ Аслъан.

АР-м и Лышъхъэу хэдзынхэр Адыгеим зэрэщыкIуагъэхэр кызыф-хысыжыгъэ, ахэм кIэухэу афэхъу-гъэм уигъэрэзэнэу зэрэщытыр кы-хигъэщыгъ, партией исатыр хэтхэу хэдзынхэм чанэу ахэлэжъагъэхэм

зэкIэми зэрафэразэр кыIуагъ.

— Арэу щытми, ащ тыккыщыуцу хъуштэп — кыIуагъ ТхъакIушынэ Аслъан. — Аужырэ илъэсхэм зэшIохыгъэ хъугъэр макIэп, бюджетыр фэдищыкIэ нахъыбэ тшIышъугъэ, ау джыри щы-кIагъэхэр щымыIэхэу тIон тлэгъыщтэп, шIэгъэн фаер бэ. Ахэр зэкIэми зэды-тиIофых, тапэкIи джащ фэдэу тызэ-дэлэжыгъэ Iоф зэдэтшIэнэу, тигъэхъа-гъэхэм зэрахэдгъэхъоштым тызэдыд-лэжъэнэу сэгугъэ.

Партией ия XIII-рэ Зэфэсэу жьоны-

гъуакIэм и 26-м Москва щыкIоштым хэлэжъэщтхэр нэужым хадзыгъэх. Рес-публикэм ипащэ партией и Апшъэрэ Совет зэрэхэтым кыххэкIыкIэ, ар хадзын ищыкIагъэп, шIокI имыIэу хэлэ-жъэщт. Ащ нэмыкIэу, Адыгэ шъолгъыр къутамэм исатыр хэтхэм зэдырагъаш-тэу хадзыгъэх ащ иполитсовет исекре-тарэу Iэщэ Мухъамэдрэ иапэрэ гуадзэу, АР-м и Премьер-министрэу КъумпIыл Муратрэ.

ХЪУТ Нэфсэт.

Сурэтыр А. Гусевым тырихыгъ.

ЩэрыонымкIэ заушэтыжыгъ

Адыгэ Республикэм игъэцкIэкIо, правэухъумэкIо ыкIи суд органхэм япащэхэм Iашэм игъэлорышIэнкIэ, щэрыонымкIэ сэнаушъыгъэу ахэлгъыр респу-бликэм ит полигонхэм ащыщ гор-рэм тыгъуасэ кышъагъэлэгъ-гъуагъ. Ащ хэлэжъагъэх АР-м и Лышъхъэу ТхъакIушынэ Аслъан, АР-м и Премьер-мини-стрэу КъумпIыл Мурат, АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Тхъаматэ игуадзэу Iэщэ Му-хъамэд, нэмыкIэхэри.

Щэрыонхэм ыпэкIэ Iашэ пэпчъ узэрэдзекIоштыр, зэрэ-зэхэпхыщтыр МВД-м икыулы-кыушIэхэм къалотагъ, еж па-щэхэми ахэр зэрэзэпкъырып-хыщтыр агу къагъэкIыжыгъ. Нэужым купитIу хъухэу кIэ-рахъомкIэ ыкIи автоматымкIэ псагъэм еуагъэх. АР-м и Лышъ-хъэ тIогъогъо «десяткэм» ты-ригъэфагъ.

— УФ-м и МВД унашъоу ышIыгъэм диштэу мыщ фэдэ учениехэр илъэс къэс зэ зэхэ-

тэшэх. ЩэрыонымкIэ, Iашэм изэхэхынкIэ ыкIи изэхэлъхъа-жынкIэ амалэу тIэкIэлъхэр джыри зэ тэуплэгъулыжыгъ. Дзэм къулыкъу зэрэщытхы-гъэр тыгу къэтэгъэкIыжыгъ, ащ дакIоу республикэм игъэцкIэ-кIо ыкIи правэухъумэкIо орган-хэм заушэтыжыгъын альгъы. А зэкIэми мэхъанэшхо яI, — кыIуагъ ТхъакIушынэ Аслъан.

ТХЪАРКЪОХЪО
Адам.

МэкъэгъэIу

Я XIX-рэ лIэшIэгъум щыIэгъэ Кавказ заом хэКIодагъэхэр агу кызыщыгъэкIыжыгъыщт шъыгъо-шIэжъ Ма-фэм фэгъэхыгъэ митингыр жьоныгъуакIэм и 21-м сы-хъатыр 18.00-м Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо фи-лармониеу къалэу Мыекъуапэ дэтым щыкIошт. Къалэу Мыекъуапи, республикэм инэмыкI чIыплэхэми ащып-сэухэрэр ыкIи ахэм яхъакIэхэр митингым къетэгъэбла-гъэх. Фаер зэкIэ чIэхъашъушт.

ЗэхэцкIо комитетыр.

Адыгэ Республикэм и Лышхъхъэу Тхьаклушынэ Аслъан гъэзетэу «Аргументы и факты — Тыркуер» зыфиорэм игенеральнэ директорэу Василий Сорокинымрэ мы гъэзетым икыу-тамэу Адыгеим щылэм игенеральнэ директорэу Бээджэжыкыо Абрекрэ тыгуасэ Иофшлэгъу зэлуклэгъу адырилагъ.

Гъэзетэу «АиФ — Адыгеим» Иофшлэн зэрэзыхьхъэр, гъэзетеджэхэм зэралгылэсхъэр, кэбарэу кытыхъэр цыфхэм зэралогъэшлэгъонэр АР-м и Лышхъхъэ пэублэм кытыхъыгъэщыгъ, журналистхэм япшъэрлхъэр зэрагъэцаклэхэрэм осылу фишыгъ.

Василий Сорокиным кызыриуагъэмкIэ, мы гъэзетер урысыбзэкIэ Тыркуеми кытыдагъэкIы хъугъэ. Гухэлъэу ялэхэм ащыц гъэзетым ипчъагъэ мы кэралыгъом щыхэгъэ-

хъогъэныр ыкIи кэбархъэр тыркубзэкIэ зэдзэкIыжыгъэхэу гъэхъазырыгъэнхъэр.

Мыщ дэжымы Тхьаклушынэ Аслъан кызырэхъыгъэщыгъэу, Тыркуеми щыпсэурэ тилъэкпкъэгъухэм япчъагъэ зэрэбэр кыдэплъытэмэ, гъэзетер адыгабзэкIи кыдэбгъэкIыны шлъэкIышт, ащ цыфыбзэ еджэшт.

Бээджэжыкыо Абрек а гущыIэхэм адыригъэштагъ ыкIи Тыркуеми щыпсэурэ адыгэ миллион пчъагъэхэм ашлогъэшлэгъонышт гъэзетер адыгабзэкIэ

кыдагъэкIыны гухэлъ зэрэщыIэр кылуагъ. Джащ фэдэу гухэлъэу ялэхэм ащыц телевизионнэ кытхыгъэр урысыбзэкIи, адыгабзэкIи гъэхъазырыгъэнхъэр.

Пшъэрлхъэу зыфагъэуцужыгъэхэр зэкIэ щылэныгъэм щыпхырашынхъэу, ягухэлъхэр кыдэхъунхъэу республикэм ипащэ гъэзетым иллыкIохэм кыфэлъэлуагъ. ТапэкIи Иофшлэным зэрэфэхъазыгъэр, ащ дакIоу, амалэу щылэмкIэ IэпыIэгъу зэрафэхъуштхъэри кырилуагъ.

ТХЪАРКЪОХЪО
Адам.

Адыгэ Республикэм и Лышхъхъэ и Указ

«Адыгэ Республикэм наукэмкIэ изаслуженнэ Иофышлэшху» зыфиорэ щытхъуцIэр Н.Н. Денисовам фэгъэшъошэгъэным ехылагъ

Наукэм ылъэныкыокIэ гъэхъагъэу илэхэм ыкIи илъэсыбзэ хъугъэу Иофшлэн зэришлэрэм апае «Адыгэ Республикэм наукэмкIэ изаслуженнэ Иофышлэшху» зыфиорэ щытхъуцIэр Денисова Наталье Николай ыпхъум — тарихъ шлэныгъэхэмкIэ кандидатым, Адыгэ Республикэм икэралыгъо бюджет учреждениеу «Гуманитар ушэтынхэм апылэ Адыгэ республикэ институтэу Т.М. КIэрашэм

ыщлэкIэ щытыр» зыфиорэм славян-адыгэ культурэ зэпхыныгъэхэмкIэ иотдел ипащэ фэгъэшъошэгъэнэу.

Адыгэ Республикэм
и Лышхъхъэу
ТХЪАКЛУШЫНЭ Аслъан

кы. Мыекъуапэ,
жьоныгуаклэм и 17, 2012-рэ илъэс
N 112

Адыгэ Республикэм и Кэралыгъо Совет — Хасэм

Илъэсыбзэ хъугъэу шуагъэ кытэу гъэсэныгъэм ылъэныкыокIэ Иофшлэн зэралыгъо, егъэджэн-пIуныгъэ Иофшлэн нахъышлоу зэхэщэгъэным ашхъэкIэ ялахъышхо зэрэхашыхъэрэм апае Адыгэ Республикэм и Кэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхъу тхылъ афагъэшъошагъ:

— Бэрэджэ Хъазрэт Байзэт ыкыом, Те-

уцожь районымкIэ къуаджэу Джэджэхаблэ дэт МБОУ-у «Гурыт еджапIэу N 7-р» зыфиорэм идиректор игуадз, общественнэ дисциплинэхэмкIэ клэлэгъагъэ;

— Удоденко Людмилэ Владимир ыпхъум, гъэсэныгъэ зыщарагъэгъотырэ Мыекъопэ район пчыхъэ (гурыт) еджапIэм идиректор.

Журналистхэм язэнэкъокъу

Адыгэ Республикэм и Лышхъхъэ иунашъоу 2008-рэ илъэсым мэлылъфэгъум и 30-м кыдэ-кIыгъэм диштэу Адыгэ Республикэм лъэпкъ ИофхэмкIэ, IэкIыб кэралхэм ащыпсэурэ тилъэкпкъэгъухэм адыриIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи кэбаржыгъэм иамалхэмкIэ и Комитет журналистикэм ылъэныкыокIэ 2012-рэ илъэсым зэнэкъокъу зэхэщэ.

Журналистхэм яIэпIэсэныгъэ кызыщадгъэлэгъон алъэ-

кIышт зэнэкъокъухэр тирес-публикэ илъэс кэсэ щызэхэщэ. Ахэм ащыцэу анахъ мэхъанэ зиIэр журналистикэм ылъэныкыокIэ Адыгэ Республикэм и Лышхъхъэ ишIухъафтын зэрлхъ зэнэкъокъур ары.

Шухъафтын лъэныкыуитIуIэ аратышт: гъэзетым (журналым) кыхиутыгъэхэр (сомэ мин 50), теле-радио программэхэр (сомэ мин 50). Журналистикэм ылъэныкыокIэ АР-м и Лышхъхъэ ишIухъафтын зэратыштхэмкIэ комитет журналист Иофшлагъэхэр ыкIи документхэр чъэпыогъум

и 1-м кыщегъэжыагъэу шэкIогъум и 1-м нэс аIихыштых, ахэм захэплъэщтыр илъэсэу тызыхэтым шэкIогъум и 1-м кыщегъэжыагъэу и 30-м нэс.

Зэнэкъокъум епхыгъэ кэбарым нахъ игъэкIотыгъэу зыщыщыжыгъэгъозэн шъулъэкIышт Адыгэ Республикэм лъэпкъ ИофхэмкIэ, IэкIыб кэралхэм ащыпсэурэ тилъэкпкъэгъухэм адыриIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи кэбаржыгъэм иамалхэмкIэ и Комитет исайтэу www.adygkomnass.ru зыфиорэм.

ГЪЭМЭФЭ ЗЫГЪЭПСЭФЫГЪОР

Миллиони 192-рэ пэлуагъэхъащт

Республикэм ис клэлэеджа-кIохэм гъэмэфэ мазэхэм кыа-кIоцI загъэпсэфыным ыкIи япсауныгъэ агъэпытэным джащ фэдиз ахыщэ мы илъэсым пэлуагъэхъанэу ары кызыралыгъэрэр.

Аужырэ илъэс зэкIэлъыкIохэм хабзэ зэрэхъугъэу, клэлэ-цыкIухэм языгъэпсэфыгъо уахытэ хэлэжыщт лагерьхэр, базэхэр зэнэкъокъу шлыкIэм тетэу кыыхахы. Адыгэ Республикэм ИофшлэнымкIэ ыкIи социальнэ хэхъоныгъэмкIэ и Министерствэ кызыралыгъэрэмкIэ, мы илъэсым а уахытэм лагерэ 105-рэ кыыхагъэлэ-жыщт. ЗыгъэпсэфыпIэ чыпIэу кыыхахыгъэхэм зэкIэми язытэ, клэлэцыкIухэр рагъэблэгъэнхэм ахэр зэрэфэхъазыгъэр мы мафэхэм чэзыу-чэзыу ауплэкIух. Комиссиетар зипшъэрлхъым министерствэ,

ведомствэ зэфэхъафхэм ялыкIохэр хэтых.

Апэу клэлэцыкIухэр езыгъэблэгъэщтхэр Мыекъопэ районым щылэ турбазэу «Горная» зыфалорэр ары. Комиссиетар зыуплэкIугъэм Иофшлэным фэхъазыгъо ылытагъ. Гъэмэфэ зыгъэпсэфыгъо уахытэ рамыгъажыгъэ, комиссиетар лагерьхэм зэкIэми ащылэщт, ауплэкIуштых. Аужырэ гушыIэр «кызылорэр» Роспотребнадзор ары. Ащ фитыныгъэ кымытэу зыгъэпсэфыпIэ чыпIэм Иофшлэн ылыэкIыштэп.

ИофшлэнымкIэ ыкIи социальнэ хэхъоныгъэмкIэ Министерствэм кытырэ пчъагъэхэм кызырагъэлагъорэмкIэ, мы илъэсым гъэмэфэ зыгъэпсэфыгъо уахытэм клэлэцыкIу мин 22-м ехъу кыыхырагъэуыгъэнэу ары зэрэхъухъагъэр.

(Тикорр.).

Рецепт умылыгъэу кыуащэщтэп

Урысые Федерацием и Правительствэ 2011-рэ илъэсым бэдзэогъум и 20-м унашъо ышIыгъэ Изэгъу уцхъу макIэу наркотик, психотропнэ веществэхэр зыхэлхъэр аптекахэм зэрашэщэхэрэм фэгъэхъыгъэ шапхъэхэр нахъ гъэпытэгъэнхъэ. А унашъом кызырэхъэиорэмкIэ, мыхэм афэдэ Изэгъу уцхэр почтэмкIэ бгъэхъынхэ уфитэп. Ежэ Правительствэм шIушIэ IэпыIэгъоу субъект гъэнафагъэм ахэр фитыныгъэхэу унашъо ышIыгъэмэ ары ныIэп ащ фэдэ фитыныгъэ щылэ зыхъурэр. Ащ нэмыкIэу, цыфхэм а Изэгъу уцхэр зэрарашэнхъэу щытыми шапхъэ палхъагъ, рецепт кIымыгъоу ахэр ащэнхэ фимытхъу унашъо ашIыгъ.

Кыыхэгъэщыгъэн фае наркотик (макIэми) зыхэлъ Изэгъу уцэу рецептымкIэ кыуатынэу щытми ибагъэ шапхъэ зэриIэр. Арэуштэу зеклонхэр кызыхэкIырэи псэзуми кыагурылоу кытIушIы — наркоманхэм ахэм афэдэ Изэгъу уцхэр бэу ащэфыхъэ, наркотик («дезо-

морфин» зыфалорэр) ахашыкIы. Ау рецептхэмкIэ кыатын алъэкIышт Изэгъу уцхъу кодеин зыхэлхъэм шапхъэу апылбым фэгъэхъыгъэ унашъоу Правительствэм ышIыгъэм кIуачIэ иIэ зыхъурэ пIалъэр 2012-рэ илъэсым мэкъуогъум и 1-м нэс лъагъэкIотэгъагъ.

Джы мары Адыгэ Республикэм псауныгъэр кыуэхъумэгъэнымкIэ и Министерствэ республикэм щыпсэухэрэр зэкIэ щыгъозэнхэм фэшI макIэ кыегъэлэу, тыгу кыегъэкIыжы 2012-рэ илъэсым мэкъуогъум и 1-м кышыублагъэу Изэгъу уцхъу кодеин (е ащ ищыгъухэр) зыхэлхъэр рецепт уимыIэу аптекахэм кыащыпщэфын зэрэмылэкIыщтыр.

Изэгъу уцхъу кодеин зыхэлхъэр цыфхэм бэрэ агъэфедэх, ахэм узыр псынклэу хагъэжыу-кIи ыкIи охытэ шIукаерэ «аIыгъы». Ау джащ фэдэ лъэбэкъу хабзэм ышIын фаеу хъугъэ, наркоманхэм ягъогу пыбзыкIыгъэным ари изы амалэу ылыты.

ЖАКIЭМЫКЪО Аминэт.

Адыгэхэмрэ Урысыемрэ я XIX-рэ лэшлэгъум

Цыфлэпкымыклэ заор тхьамыклэгъошхоу цыт. Ау ащ акъыл пашэхэм хэхэу маклэ кызырэхэкырэр. Арэу цытми, мы аужырэ уахътэм Урыс империещтыгъэм къащыгурылоу рагъэжъагъ лъэпкхэм ятарихъ иеклолалкэ зэффагъ хэлъын зэрэфаер. Ар къаушыхьаты мы аужырэ илъэс зэкълэпкхэм Кавказ заом хэклодагъэхэм я Шэжъ мафэ зэрэхагъэунэфыкырэм.

Непэрэ тарихъ шэныгъэм егъэунэфы адыгэхэр яшхьафитыныгъэ къаухъумэзэ Кавказ заом зэрэхэлэжъагъэхэр. Заом ихъугъэ-шлагъэхэр Темыр-Къохъэплэ Кавказым ианыхъ охътэ хьылъэхэм атефэгъагъ. Анахъ клочлэ лъэшитлоу цытыгъэ Урысыемрэ Осмэн империемрэ язэфыщытыклэ бэ епхыгъагъэр. Етлани, адыгэхэр нэмык кэралыгъоухэм зэфыщытыгъэхэр зэфэдагъэп. Адыгэ лъэпкхэм ащыщхэр Урысыем нахъ епхыгъагъэх, адрэхэм Тркуем ифэмэ-бжы-мэ къатехъштыгъ. Ащ фэдэ уахътэм адыгэхэм яшхьафитыныгъэ къаухъумэн фэагъэ.

Кавказ заом игъом адыгэхэр Урысыем зэрэфыщытхэр зэфэ-дагъэхэп ыкӀи ар лъэныкыо зэфыщытхэм япхыгъагъ, еж Урысыем зэрехьэрэ политикэми елътыгъагъ. Ащ фэдэу я XIX-рэ лэшлэгъум иапэрэ лэшлэгъу планэм генералэу Ермоловым жъалымыгъэшхо зыхэлъ политикэу Урысыем ицӀыф пэрытхэм аумысыщ-тыгъэм адыгэхэр нахъ лъэшэу дзэм пэуцужьынхэ фаеу ышӀы-щтыгъэх. А политикэр нахъ кызыушӀэбым, урыс-адыгэ зэфыщытыклэхэр нахъ зыпкы иуцауагъэх. Ау 1829-рэ илъэсым Адрианополискэ зэзгыныгъэм зыклэтхэхэм, пачтхыгъэгъум нахъ пхъашэу адыгэ чӀыгухэр заоклэ ыштэхэу ригъэжъагъ. Адыгэхэр ащ фэдэ зекӀуаклэм пхъашэу пэуцужьыгъэх.

Адыгэ-урыс зэфыщытыклэ-хэр ренэу зэо зэпытыгъэхэу кьэбгъэлъэгъонхэу шытэп. Ахэр бэклэ епхыгъагъэх Урысыем Осмэн империем, Инджылы-зым, Францием ыкӀи Тыгъэкыо-хъэплэ Европэм ихэгъэгухэм зэфыщытыклэу адырилагъэм.

Урыс-адыгэ зэфыщытыклэ-хэр Темыр-Къохъэплэ Кавка-зым Щамилэ политикэу цызэ-рихьэрэми бэклэ епхыгъагъэх. Чэчэнымрэ Дагъыстанрэ яли-мамэу Щамилэ иллыкӀохэр а лъэхъаным заор зыщыклорэ Черкесиём кӀыхъштыгъэх ыкӀи шариатым тетэу адыгэ-хэр псэунхэм кыфаджэщты-гъэх. Ау адыгэхэр джыри ащ фэхъазырыгъэхэп. Арэу цыт-ми, Щамилэ иллыкӀохэм Ио-фэу ашӀэрэм адыгэхэр нахъ зэкъохъанхэмкӀэ ишӀуагъэ кьэ-кӀуагъ.

Урыс-адыгэ зэфыщытыклэ-хэр Черкесиём социальнэ-эко-номикэ хэхъоныгъэу ышӀырэми ялътыгъагъ. Адыгэхэм азы-фагу илз зэгуремыоныгъэми бэ епхыгъагъэр. Анахъэу соци-альнэ зэпэуцужьыныгъэхэу пщыхэмрэ мэкъумэщышӀэ кызырэкӀохэмрэ азыфагу кы-таджэхэрэми мэхъанэ ялагъ. Классовэ банэу адыгэхэм азы-фагу илтым иягъэ кыаклоштыгъ. Арэу цытми, я XIX-рэ лэшлэгъум Темыр-Къохъэплэ Кавка-зым щыпсэурэ адыгэхэр Уры-сыем зэрэпэуцужьыгъэхэр шхъафитыныгъэм фэбэнэрэ заоу цытыгъ. Заом чӀыплэшхо

уубытыштыгъ, ащ цыфыбэ хэлэжъагъ, ахэр зы социальнэ лъэныкыоу шымытхэу, адыгэ пстэури хэлэжъэщтыгъ. Ады-гэу зыкъэзылэтыгъэхэм пщы-хэр, оркхэр ахэтыгъэх. Ахэм зэкӀэ лъэпкымы ыгу шышӀэрэр, шыхъурэр къагъэлъагъоштыгъ. Шхъафитыныгъэм фэбэнэрэ цыфхэм язэпэуцужьыныгъэ быслымэн духовенствэри хэ-лажъэщтыгъ. Арэу цытми, адыгэхэр зэхэдзыгъэхэу зэрэ-сэухэрэм ыкӀи Черкесиём ичӀыплэ зэфэшхьафхэр эконо-микэм ылъэныкыокӀэ пытэу зэ-рзэмыпхыгъэхэм къахэкӀыклэ шхъафитыныгъэ банэр лъэ-шэу кызыэкӀэблэнэу хъушты-гъэп. Ау сьд фэдэу Иофыр хы-лъагъэми, я XIX-рэ лэшлэгъум адыгэ тарихьыр кызырэкӀоу цымытыгъэми, политическэ зыкӀыныгъэм адыгэхэр кызыр-эфакӀохэрэр кьэнэфэгъагъ.

Адыгэхэм яшхъафиты-ныгъэ кызыщаухъумэрэ заом-рэ кӀушхъэхчӀэхэу Щамилэ зипашэхэм ядвижениерэ зэп-хыгъагъэх. ЫпшӀэкӀэ кызыр-э-щытӀуагъэу, Къохъэплэ Кавка-зым щыклорэ заор лъэныкыуа-бэмэ япхыгъагъ, ахэм ащыщ Инджылызымрэ Осмэн импе-риемрэ политикэу Кавказым щытӀуагъэхэр. Инджы-лызым ипашэхэм шхъафитэу псэурэ Черкесиер сатыум ылъэ-ныкыокӀэ афэфедэу зэрэщы-тым нэмыкӀэу, Урысыер Кав-казым кӀымыхъанымкӀэ ады-гэхэр пэрыохъу дэгъоу зэрэ-

хъуштыри кыдалыгъэщтыгъ. Инджылыз эмиссархэу адыгэ чӀыгум кӀыхъэхэрэр агентхэу, ахэм цыфхэр къагъэбырсыр-хэу Урысыем ылоштыгъ. Ау адыгэхэм инджылызхэм фэдэ къахъэу алътыгъэщтыгъ.

Адыгэхэр зэкъохъанхэмкӀэ Мухъамэд-Амин Иофэу ышӀа-гъэм осэшхо ил. Къохъэплэ Чер-кесиём ар кызыхыгъэр ады-гэхэм яполитическэ зэхашӀэ нахъ зыкъызилэтыгъэр арыгъэ. Мухъамэд-Амин Иофэу ышӀа-гъэм адыгэхэр нахъ зэкъуи-щагъэх, нахъ зэхыщагъэх.

Кавказ заом игъом урыс-адыгэ зэфыщытыклэхэм язэхэ-фын шыпкыагъэ хэлъэу укк-кӀоллэн фае. Охътэ зэфэшхъ-афхэм политикэр Урысыем зэблихъоу кыыхэкӀыгъ. Ар зэп-хыгъагъэр Урысыем ипашэхэм Кавказыр, адыгэхэр зыфэдэ шыпкыэхэр зэрамышӀэщты-гъэр ары. Мы чӀыплэм кы-щылогъэн фае а лъэныкыомкӀэ

1837 — 1839-рэ илъэхэм Хъан-Джэрые Темыр Кавка-зым кызырэкӀогагъэм мэхъанэ зэрилагъэр. Апэрэ Николай Кавказым икӀэкӀон игъэхъа-зы-рын нахыбэрэмкӀэ ары зып-шӀэ дэклъыгъэр. Дзэ министрэм ыцӀэкӀэ Хъан-Джэрые ытхыгъэ запискэм узеджэкӀэ, кыбгу-рлэо официальнэ Петербургрэ Хъан-Джэрыерэ адыгэ-урыс зэфыщытыклэхэм яеплтыклэхэр зэфэшхъаф шыпкыэу зэрэ-щытхэр. Игушылэхэм къагъэ-лъагъо урыс-адыгэ зэфыщы-тыклэхэр зыфэдэнхэ фаехэр, ахэм кыаркӀоштыр, Къохъэплэ Черкесиём акъыл хэлъэу, зэпэ-щэчыгъэ политикэ щызепхъа-нэу зэрэщытхэр.

Я XIX-рэ лэшлэгъум адыгэ-хэмрэ Урысыемрэ язэфыщы-тыкӀагъэ итарихъ изэгъэшлэн непэ мэхъанэшхо ил.

ПЭНЭШӀУ Аскэр.
Тарихъ шэныгъэхэмкӀэ доктор.

ГЪУКӀЭПӀ Нурбый

Гум хэмыкӀэу тиблэкӀыгъэ...

Гум хэмыкӀэу тиблэкӀыгъэ,
Кыыщыгугъоу садэжъ кьэплэ.
ГумкӀыгъоу кыицинагъэр,
Жъогъо чылэ хъугъэу кьэблэ.

СетӀысэхми гъогу сьтетми,
Сауэс итэу кыздеклӀы.
СилӀэзэ кынэу ащ сьхэтми,
Кьэлэм цыпэр пысэупкӀы.

Сыгу цузы джэртэдэжъэсэу
Тхыгъэ тхъапэр кыпэдэжъэсэу.
Лъэхъан чыжъэм кыыхэкӀыжъэу,
СиньыжъыкӀу сылокӀэжъэу.

Сыгу мэкӀоды. Сызэдэжагъэм
Исатырхэр шӀункӀэу кьэпсых.
ХыишӀэ тхылъэу амытхыгъэм,
Фэдэ хъугъэу дэсы сэнсэу.

ГъашӀэр зэрэщытэу сыгу ештэ,
Зэдэтиштагъэу а зы нэпкыым текӀу.
Арэу цытми, шхъафэу бгъэуншӀкӀоу,
ТиблэкӀыгъэ ренэу зыдэошӀтэ.

Шъэфэу тхэпӀэжъэхэр зэблэхъу,
ЛуашӀхэм кычӀахыгъэр зыфэпхъыгъ.
Ар имыкыоу, мыжъэм хэупкӀыгъэу,
ШхъэшӀоупкӀыр пчэгум цыбгъэчъыгъ.

Тауицтэу дэсы зы гъогу тырыкӀоцта,
Тигухэлъ зэдэтиштэу тынэсыщта?
Уитарихъ нэкъуаеи ешӀэсыгъэу,
КӀодыжъыщт инэпкы нэмысыгъэу.

Сэри а шхъухъагъэр зэхэсшӀэ,
Хъукъуагъэу шӀыгъэр кыбдэсшӀэ.
ШхъэшӀоупкӀыр пчэгум ишӀыхъагъ,
Ау дзыор шӀохэлтэнэу пцыгъэупшагъ.

ГъашӀэм зэрэхабэу зызэблэхъуми,
Зэблимхъоу эклӀурэр зы нэпкы.
Узыхэтмэ, СилӀэпкыгъэу, уадэхъуми,
Усэм егуишыси пшӀхъэ фэсакъ.

Тыдэ цылӀахэ мухъаджырхэр,
Макы лъакыи къагъэлӀуэсрэн.
Гъогу зэхэкӀмэ ехыжъагъэу,
СилӀэпкыгъэхэр къахэкӀыжъэрэн.

СилӀэрэн, гугъэу рахыжъагъэр,
ПчыпӀыджынэу зыпкӀыгъэу,
Хъауи гъашӀэу къафэнагъэр,
ЛъапцӀэу чӀыгум еклӀужьыгъэу

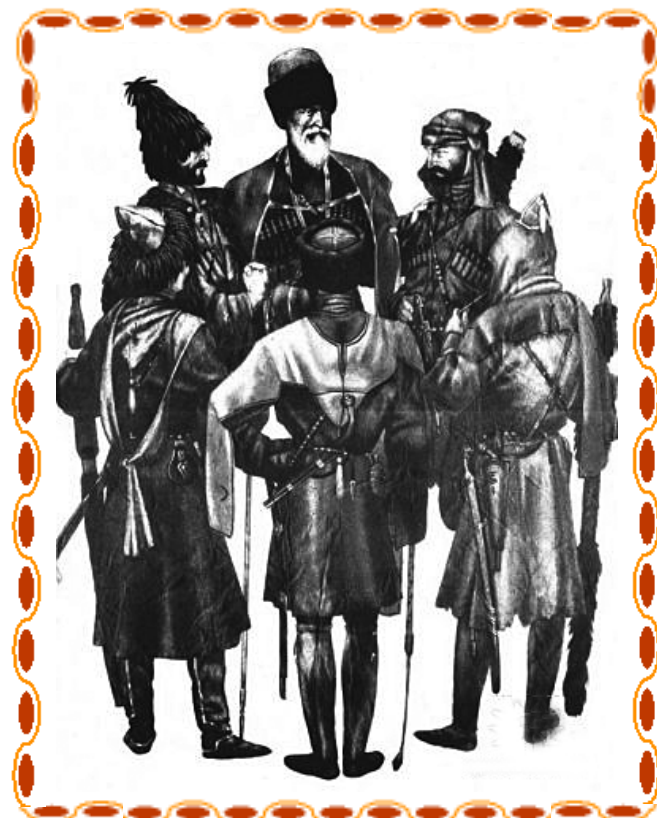
ГукъэкӀыжъыр бжыхъэ жьыбгъэу
КыкӀэнагъэу бгъэгум щэсты.
СинэплӀэгъуи шӀэсыжъыгъэу,
Гугъэ нэкӀэу шьофым дэсты.

Тибгынагъэу гугъэм силӀэрэн,
Ау фэбагъэм тигъэшӀоэсрэн.
ГъашӀэр мастэм пыгъэнагъ,
Къамэр бгъэгум кьэгъэкъуэ.

Тыдэ цылӀахэ мухъаджырхэр,
ГъашӀэм гугъэр кычӀынагъ.
Ехыжъагъэх силӀэпкыгъэхэр
Джэуапынчэу сыкӀэнагъ.

ИжыкIэ адыгэ лъэпкъым икъэбар зэхэзы-хыгъэу зымыгъэшIэгъуагъэ щылэпщтын. Адыгэм хэлъ шэн-хабзэхэр, зекIокIэ-шыкIэхэр ежъ иадыгэ лъэпкъ хилъхъэхи, ащ «адыгагъэкIэ» е «адыгэ хабзэкIэ» еджагъ, ар егъашIэм къыздырихъакIынэу нэшанэ фэхъугъ. НэмыкI хэгъэгубэу адыгэм икъэбар зынэсыгъэхэм зым адрэм филолэжъэу, шIэгъо-шIапIэу къызы-дырехъакIы. Джащ фэд, нэмыц бзыл-фыгъэ тхакIоу я XIX-рэ лIэшIэгъум щылагъэм, ымылгъэгъугъэхэу щытыми, адыгэ лъэпкъым идахэ

къызэрэрилотыкIыгъэр. Ащ ыцIэр Фриде-рике Кемпнер (1836 — 1904 илъ.). Усэхэу «Сэри сыадыгэ пшъашъ», «Черкесхэр» зыфилохэрэр къызыхиутыгъэ-хэр 1903-рэ илъэсыр ары. Усэхэм Iоф адзэышIагъэхэр гуманитар ушэ-тынхэм апыл Адыгэ республикэ институтэу КIэрэщэ Тембот ыцIэ зыхъырэм илофышIэ-хэу, философии шIэныгъэхэмкIэ докторэу Едыдж Батырай — нэмыцыбзэм къырихыгъ, филологии шIэныгъэхэмкIэ докторэу, про-фессорэу ЩэшIэ Шамсэт — адыгэ усэ шы-кIэм тетэу зэригъэзэфагъ.

ИпчъэшхъаIу щызблэкIы цIыфыбэ.
ЗэхэлыдыкIыхэу шыу мэшIуащхэр.
ЧIышхъашъом теугъэсфыхъэх.

Тэлмашэм кыгурымылоу
ЧIэгъычIэлыбзэр мэжъынчы.
Ялуптэ ицхъушIэ зэхъокIыр
Анэгъэхэм зэфагъэр къакIэщы,
Агъэхэм ащэуалтэ ягуапэ.

Черкесым икIэлэ шхъафитхэм
ПицылIыгъэм нэлатыр кырадзы.
Шхъафитныгъэм ицыхъупсыр къечъэхы.
Нагъэсы намысыр цIыфыгъум
Шхъафитым икIэгъэкъоных.

Дунэ гуфит-шхъафитым
Тхъэм агъхэр щерэгъэнэф!
Тялгъу пицы шхъафитхэм
Гузэжъогъум кытIэныIэнхэу.
Къэмыуцхэу зы такъыкIы
МакIох чэц-мэфицэ.

«Тышъуцыгугъэу шъотэты тисэшихохэр,
Зыдгъэпсэфыгъэп чэц-мэфицэ,
Лытэныгъэ зыфэтшIэу
Нэмыц къралыгъоихом
ИхъэкIакIэ зэдгъэшIэнэу тыфай!» —
Теубытагъэу шхъафит макъэх.
ЧIыпIэ тхъаматэхэр Iунаихъохэу,
Къарады нэплгъэу дыджыр.
Мэзгъо чэцым
Зехъожъы цундытIэу,
Лэмэкъэнчъэу кIым-сым.
Ежэ тхыдэр бэлахъым.
ШъуедэIу, пицым идзитIу
Къауцухъэ черкесхэр.

ЧIыгу шIуцIабзэм
Теуцох пытабзэу.
Iэнэ-гъунэм игъунджэх:
Мэджэгъух шылгъабжэгъэхэр,
Лэмэмыджымрэ псыхъомрэ
АпэкIэ гъунапкъэх.

Зэхэоха зэрIуахырэр
Лэмэмыджэ тхъапIэм
Тет гъэпытапIэр?
Зэлхыгъэм инэдэплгъыгъо
Къеубыты урысхэм яшхъащэ,
КъыщымыкIахэу ныбджэгъугъэм,
Арэджэгъух сэсихохэм черкесхэр.

ШIугъэм бздэжагъэр кIэлгъэкIо.
Къэзэкъ пицылIхэм
Атыжъых лIыхъужьхэр
Къыщэжъэ джащ тхъамыкIагъор.

ЯпIэнэрэ пчэдыжъым
Къэлыдых имызми жьуагъохэр,
Къауцухъэх мэзныкъоу урысхэм.
Зэпэлыдыжъы чыжъэкIэ дунаир,
Ау нэгъыфых гъогу остыгъэхэр.
Шыблэ гъогуо макъэм
ТыгъэкъохапIэр къегъаджэ.
ЛIыхъужьхэм апэкIэ-лъэпкъхэр
Къаулэлэхыгъэу уфагъэх.
Къалгъэлэхы нэпсышихохэр
Щыри лэгъонджэмышхъэх.
Урыс топхэм яцэогъу
ЧIыр гуихэу цэгъырзы.

Адыгэхэм апдэ усагъэ

Черкесхэр

Еплъ, зэпэджэгъужьхэу шыуиц
ЗэкIэупкIагъэх, гъусэфхэу
Нэри пIэпехы ятеплэ.
ПкIыхъапIэ слэгъурэм фэд:
Атесых цые пльыжъхэр шы шIуцIэм,
Яшыонэ зэтелъхэр дышъэх,
ЯзекIуакIэ пчыкIэ,
ЯзыгъэзакIэ жьыхъарз,
НэгъэупIэпIэгъу гъогууанэр
ЯпсынкIагъэ жьыфы.

Ошъо ихъуантIэм ышъо
Хэлъ япаIо къамызыеу.

Якъамэхэр къаголыдыкIыхэу
Дунаир язылгъыгъу!
Яшыхэр арабышхэу ицыгъэх,
Нурэр яплъакIэ нэлгъэлы.
ПкIэнтIэ гъонткIошихохэр къапызэу
Мэжъыгъух шхъац адышIэхэр.

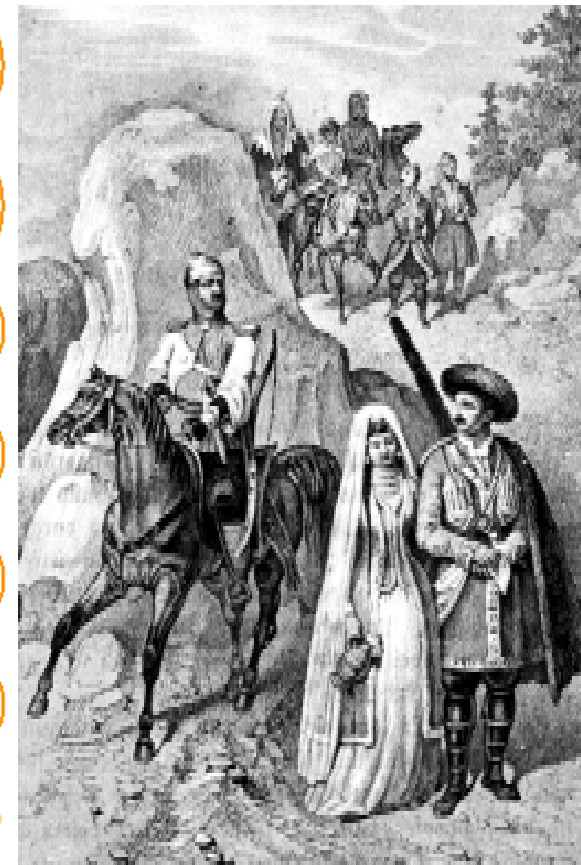
БлэкIыгъ чэцищ,
Щэунае загъэпсэфыгъ.
Яшылгъэбжэ макъэ
Къащытео агъухэм.

БлэкIыгъ чэцищ,
Щэунае загъэпсэфыгъ.
Защэушъэ мэшIуае,
Защэдзые пцэшIуацэм.
Шыуицыр лэгъонджэмышхъэу
КъыхэлыдыкIы мэзагъом.

ЗэнкIабзэу лэмэмыджымрэ псыхъомрэ
Зэндабзэу зырацы акIыбкIэ.
Къушхъэйтх гъунапкъэу
ЧIыпIэ хэхыгъэм
КъэзэрэфылIэ цIыф жьыгъэр.

Алгъэгурэр аупшысыжъэу
Зэпагъодзэ зым адрэм реIуатэ,
Зызблхъузэ къэкIухъэ гушисым.
«Шъуаплэ, шъуаплэ черкесхэм!
Мыхэм яшытесыкI, Тхэ лъапI!»

ЯпIагъэ мэшIуацэр къыхэзы,
Бгъу пстэумкIи зэбгырэлгъэлы.
Къэралыгъом и Лышхъэ

Сэри сычеркес пшъашъ

Кавказы шIуцIэм нэсэу
Дунаир сышнэу сыфай.
Сыфай слгъ теуцонэу
Черкесхэм япчъэшхъаIу гъусэф.

Шъо пIэо шынэр зыцыгъыр
Сапэ къыкIынэу сыфай.
Зы цыуанкIэ адыгэ пшъашъэм
Гухахъоу сьдэшихэнэу сыфай.

Ахэр цIыф лъэпкъ дахэхэу
Iэпкъ-лъэпкъ зэкIужьэу зэхэлъых.
Яхъульфыгъэхэр къарыушIошихохэу,
Ябзылфыгъэхэр шынкIы лгъэ шъабэх.

Шъуеплэ, яшъохътанхэм
Апкъ псыгъо нахъ зэрэкIищырэм!
МыIэрысэр ижъау нахъ чыжъэ
Зэрэмыфэрэр хэт зымылгъэгурэр,
Сэ сышъоупчIы — хэт?

Сынэ къыпэшIошIыхъэ:
Ащ фэдэ цIыфы зэкIужьхэм
Сэри сакIыгъу фэдэу,
Зы гъогу садытхъагъэу
Кавказы ицыцы сыхъугъэу.

Адыгэхэм къаралоплагъэхэр

пишашъэхэр ядэхагъэкIэ дуна-
им тет бзылфыгъэ пстэуми
къахэщых.

Д' Асколи Эмиддио,
итальянскэ монах,
1625-рэ ильэс.

ЯлбылэнагъэкIэ, ялушыгъэ-
клIэ, ядэхагъэкIэ Тхьэр ахэм
(адыгэхэм) къазрафэмыупса-
гъэ щылэп: а пстэумкIи ахэр
Кавказым ис лъэпкъхэм къахэ-
щых. Ижъ-ижъыжъэкIэ къыще-
гъэжъагъэу яфитыныгъэхэр
къызэраухъумэщт лыгъэ ахэлъэу
ахэр къырыкIуагъэх.

Оммар де Гелль.
* * *

Къэбэртаехэм, шапсыгъэхэм,
Пишэ иадырабгъу щыпсэурэ
адыгэ лъэпкъхэм яшыудзэ ебгъа-
ниэ хъун зы чIыпIи щыслъэгъу-
гъэп.

Торнау Федор.
* * *

ЗэрэзехъэгъошIум, цIыфым
къызэрекIурэм, зэрэдэхэ дэдэм
яшIуагъэкIэ Черкесием игъуна-
пкъэхэм ашъхъэдэхэ, адыгэ

шъуашэм чыжъэу зыциушъом-
бгъугъ... Ар зэрэ Кавказу шъуа-
шэ фэхъугъ, яшъуашэкIи, яла-
шэкIи, яшытесыкIэкIи къэ-
зэкъхэм адыгэхэм щысэ атыра-
хыгъ.

Евгения Студенецкая.
* * *

Адыгэхэр лъэпкъ дахэх, цIыф
зэкIужьых. Яхъульфыгъэхэр
пытэх, кIочIашIох, ищыгъэх,
къуапцIэх, гохъых, зышъхъэ уасэ
фэзышIыжъырэ закIэх, бжъы-
шIох, плIэлу шъуамбгъох, бгы
псыгъох.

Клапрот Генрих-Юлиус,
1808-рэ ильэс.
* * *

Адыгэхэр къоданэх, бгы псы-
гъох, зэкIужьых. Алъ къабзэ, нэ-
шIуцIэх, нэцэ гъэщыгъэ ателъ,

пстэуми анахъэу бзылфыгъэхэр
ары ар зыфэгъэхьыгъэр; адыгэ

Аш фэдэр зышаушъэфыштыгъэ лъэхъаныр блэкIыгъ

Адыгэ лъэпкъхэм зэуабэ
анэгъу кIэкIыгъ. Титарихъ шы-
гъуазэм дэгъоу ешIэ тыкызы-
щыхъугъэ, тызыщапугъэ хэкум
къэшэщтыгъэ зепхъуакIохэм
адыгэхэр зы мафи зэрамыгъэ-
тынчыгъэр — гурыт лIэшIэгъу-
хэм къащегъэжъагъэу адыгэ-
хэм яшъхъафитыныгъэрэ яхэ-
курэ апае лыы агъэчъэ зэпы-
тыгъ.

Кавказ заокIэ зэджагъэхэр
илъэсишъэм ехъурэ (1763 —
1864-рэ ильэсхэм) кIуагъэ. А
заом адыгэ лъэпкъхэм лъэпсэ-
ичыр къафигъэкIуагъ, ашъхы,
яхэкуи ащ халъхъагъэх. Кавказ
заом имэшIо лыгъэ адыгэ ми-
нишъэ пчъагъэ хистыхъагъ,
къэлыжыгъэхэм янахыбэм
хэкур арагъэбгыни, зэрэдунаеу
щитэкъухъагъэ хъугъэ. Адыгэ-
хэм егъашIи ащыгъупшэщтэп
Кавказ заом къафихыгъэ на-
сыпынчъагъэр, хъазабыр.

Тарихым нафэ къэшIы ежъ
адыгэхэм Урыс-Кавказ заор
зэрамыублагъэр. Адыгэхэр а
зэо жъалымым хэзыдзагъэхэр
урыс пачыхъэм изэолI гуклэ-
гъунчъэхэр арых. Ахэр топрэ
машIорэкIэ къазыпэгъокIхэм,
яшъхъафитыныгъэрэ яхэкурэ
къаухъумэжъынхэм пае адыгэ-
хэми лашэ къаштэн фаеу хъугъэ.
Джары адыгэхэм яшъхъафи-
тыныгъэрэ яхэкурэ пным ща-
ухъумэхэзэ, апсэ зыкIатыгъэ-
ри. Угу къеорэр а бэнэныгъэм
адыгэхэм тхъамыкIагъэ нэ-
мыкI къызэрафимыхыгъэр
ары. «Заом къызыдихъырэр
хъадагъ» зыфалорэ мафэхэм зэу

ащыщ хъугъэ жьоныгъуакIэм
и 21-р: 1864-рэ ильэсым бужкIэ
хэкум кыинэжыгъагъэр адыгэ-
хэм азыпшIан нылэп, джары
ахэм Урыс-Кавказ заом къа-
фихыгъэр. Ащ зэрарышхоу
тигъэшIыгъэр къэлогъуай —
къанэ щымылэу адыгэхэм
ячIыналъэ ашIуигъэкIодыгъ.

Сыда Урыс-Кавказ заом лъа-
псэ фэхъугъэр, адыгэ лъэпкъ-
хэм — къэбэртаехэм, шапсы-
гъэхэм, абдзахэхэм, нэтыхъуа-
джэхэм, убыххэм ыкIи адрэхэм
— ар къарашIылэныр къызы-
хэкIыгъэр? А упчIэм иджэуап

шIэныгъэлэжъхэм къызыщы-
ратыгъэ тхыгъэхэр мы аужы-
рэ ильэсхэм бэу къыдэкIыгъэх,
тапэкIи къыдэкIыщтых. Сыда
плэмэ Урыс-Кавказ заор Уры-
сыеми, тильэпкъхэми ятарихъ
пфыхэдзыщтэп, ар заушъэфы-
щтыгъэ лъэхъаныр блэкIыгъ.
ПцIы зыхэмылтыр зы: адыгэ
цIыф къызэрыкIохэми, урыс
цIыф къызэрыкIохэми Кавказ
заом яфедэ халъыгъэп, лъэны-
къуитIумкIи ар насыпынчъэ-
гъэшхоу щытыгъ, адыгэхэми,
урысхэми ашъхъасыгъэп.

Непэрэ ныбжьыкIэхэм тита-

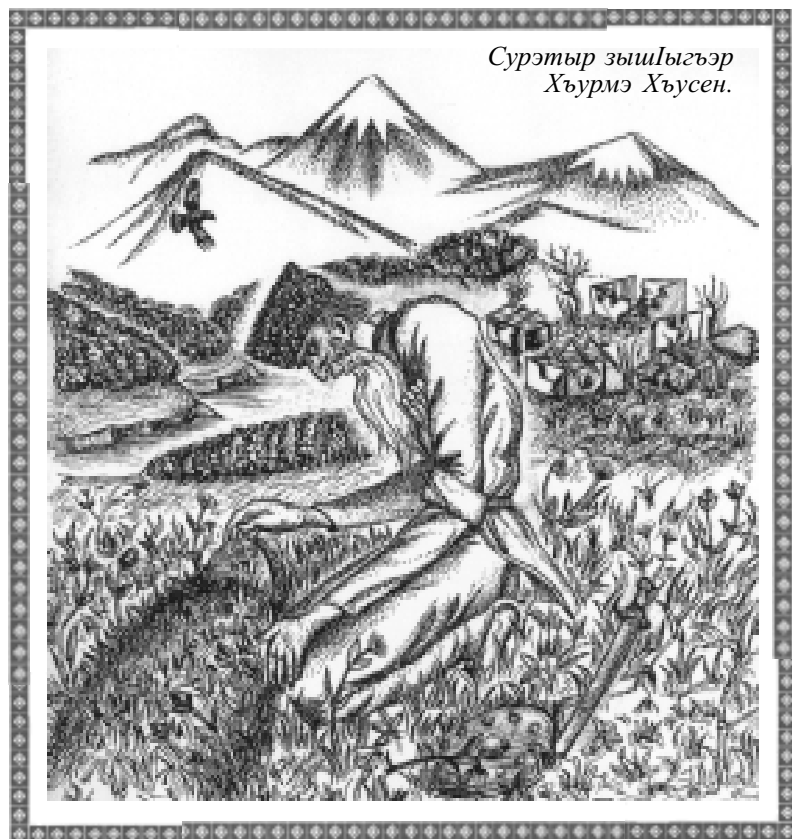
рихъ десабэ хахын фае. Ар зы-
тыджыкIэ, типшъэрылъ шъхъа-
лэхэр тыгу илъ зэпытынхэ фае.
Ахэр куоу къыдгурылэхэу,
ичэзыум зэрэздэгъэшIэщтым
ткIуачIи, тизэшIокIи етхыплэ-
хэмэ, десэ пстэумкIи ар анахъ
шъхъаI. ЗипчъагъэкIэ макIэ
хъурэ лъэпкъхэм зыкызыща-
лэтыжъырэ лъэхъан непэ тызэ-
рытыр. КIуачIэу тилэр зэкIэ зэ-
тхыплэан фаер тильэпкъ на-
хышIум фэклоныр ары. ТэркIэ
дэгъу тыхэку кIэракIэмэ, тицIы-
фыбэ непэ зыхэт кыныгъохэр
нахъ шIэхэу ашъхъащыкIхэмэ,
Урысые Федерацием ис
лэпкъхэм тадиштэу зыкытIэ-
тыжъмэ, тичIыналъэ ныбджэ-
гъуныгъэрэ мамырныгъэрэ нэ-
мыкI щамылэгъумэ. Тлэпкъ
егъашIи зыкIэхъопсыщтыгъэ
къэралыгъо гъэпсыкIэр непэ
дгъотыгъэ. Ащ псынклэу хэ-
хъоныгъэ едгъэшIыныр ыкIи
ылъапсэ дгъэпытэныр ары зэ-
кIэми тызыпылтын фаер. Лъэ-
хъаныр тарихымрэ къуа-
тырэ амалхэр игъом къызыфэ-
мыгъэфедэхэмэ, ащ утеплэ-
хъукIэу лъэбэкъу пхэндж бды-
мэ, нэужым узэралымылэсы-
жышъуштыр зымы зыщерэ-
мыгъэгъупш — ащ фэдэ кы-
зыщытэхъулагъи кыхэкIыгъ,
тарихъыр ащкIэ шыхъат
дэгъу...

Адыгэ лъэпкъхэм яшъыгъо-
шIэжъ Мафэ пшъэрылъ къыт-
фэшIы ар тыгу илъ зэпытынэу.
А зы мафэм нэмыкI тыгу зы-
щыхэкIын мафэ тапэкIэ тэ-
рэмылэгъужь — ары хэтрэ

адыги ихъопсапIэр. Тильэпкъ
нахъ зиужыжыгъэу, осэшхо
къыфашIэу, кIочIашIох, миллион
пчъагъэу итэкъухъагъэ хъугъэ
адыгэхэм яжъуагъо уашъом
къыщышIэт зэпытэу тлэгъу-
ным нэмыкI плъапIэ тэ тилэп.

КъызэралытэрэмкIэ, Урыс-
Кавказ заом нэбгырэ мил-
лиониблым ехъу хъуштыгъэ
адыгэхэр дунаим щыритэкъу-
хъагъэх. Ахэр хэгъэгъу 40-м
ехъумэ арысых. Зыщыпсэурэ
къэралыгъохэм тильэпкъэгъу-
хэм осэшхо къащафашIы.
Тыркуем, Иорданием, Сирием,
нэмыкI къэралыгъохэм арыс
адыгэхэм дзэпашэхэр, лIы-
шъхъэхэр, дипломатхэр, къу-
лыкъушIэхэр, шIэныгъэлэжъхэр,
тхакIохэр, спортсмен цIэры-
лэхэр бэу къахэкIыгъэх. Адыгэ-
хэр зэрэлъэпкъ лъэшымы, лIэ-
шIэгъурэ ныкьорэм къехъугъэу
хэхэсхэми, акIуачIэрэ язэхэ-
шыкIэрэ нахъ макIэ зэрэмы-
хъугъэм ар ишыхъат. Ары па-
кIошъ, тыдэрэ къэралыгъуи
щыпсэурэ адыгэхэм мы аужы-
рэ ильэсхэм уасэу, лыитэны-
гъэу афашIырэм нахъ зыкытIэ-
тыгъ, акIуачIи нахъ кыхэ-
хъуагъ, абзэ, ялэпкъ хабзэхэм
якьэухъумэн, яныбжьыкIэхэр
къэгъэушыгъэнхэм нахъ апы-
лыхэ зэрэхъугъэр тинэры-
лэгъу. Урыс-Кавказ заом буж
хэкум кыинэгъэгъэ адыгэхэм
мы аужырэ ильэсишъэм Уры-
сыем зышаужыжыгъы. Непэ
ащ Къэбэртэе-Бэлъкъар, Ады-
гэ, Къэрэщэе-Щэрджэс респуб-
ликхэм хэхъоныгъэхэр шашIых.
Тильэпкъхэм афызэшIокIыгъ
яшэн-хэбзэ дахэхэр къызэты-
рагъэнэжъынхэу, литературэм,
искусствэм, гъэсэнэгъэм, нэ-
мыкI лъэныкьохэм зарагъэ-
ушъомбгъунэу. Ахэр зыфэла-
жъэхэрэр япсэукIэрэ эконо-
микэмрэ зыкыгъэлэтыгъэныр
ары. Ар зэкIэри тызыщыгушIу-
кIырэ Iоф дах, а Iофым нахъ
егупшысэхэр, пытагъэ нахъ
къызыхагъэфэныр тыди щы-
псэурэ адыгэхэм япшъэрылъ.

ХЪЭШIУЦIЭ Мухъэмэд.
Къэбэртэе Адыгэ Ха-
сэм итхъамат, гъэзетэу
«Адыгэ псалъэм» ире-
дактор шъхъаI.

Сурэтыр зышIыгъэр
Хъурмэ Хъусен.

ЛИХЪУЖЪЭУ Шамилэ
Лигупшысаклэхэр тэрэзы-
гъэх. Къокыплэ-Кавказ фронтым
шыклогъэ зэо Иофхэр зэрэуы-
гъэхэм лыпыттыгъэ зыкъэзылэгы-
гъэ къушхъбчэхсэхэм ашыщху
къэнагъэхэр зэхакъутэжыынхэ
ягухэлэу Барятинскэ пшым зэкк
кляучлэхэр къаритэкъулгъагъэх.
«Заом иаужырэ илгъэхэм, —
ашетхы «Игукъэклыжыхэм» дзэ
министру Дмитрий Милотин-
ным, — дзэ Клочлабэ дгъэфедэн
фаеу хугъагъэ: лгъэсдзэ бата-
льони 172-рэ, Ипылэгъу баталь-
он 13 ыкли роти 7; шыгудзэхэмклэ
хэгъэхъожь шыклэм тетэу дра-
гунскрэ шыгудэ 20, полк 52-рэ,
эскадрони 5. ротэ 13 ыкли по-

Кавказыр Урысыем гуахъэ шлоигъоу зыфехъэгъа-
гъэхэр Москoвскэ къэралыгъом илъэхъанэ кыщче-
жэ. Къушъхъэчлэсхэм япашэхэр Москoвскэ къэра-
лыгъом политическэ союз дэгъэпсыгъэным ыуж ит-
хэу зэлуклэгъухэр зéдашлыштыгъэх. Ау а лъэхъаным
зыми ышъхъэ кыхьэгъагъэп я XIX-рэ ллэшлэгъум
черкесхэм тхьамыклагъоу къяхъуллагъэм кыфэклон-
хэу хъуштми.

гээп. А еплъыкIэ-скIолIаkIэм
пхъашэу кыпэуцужыгъгэх Хэу-
шъхафыкIыгъэ комитетым
Санкт-Петербург зэхэсыгъоу
шырылагъэм хэлэжыгъэхэр. Ащ
пашыгъэм «типый лъэкхэр
Кавказ фронтым иджабгъу
фланг кыпщыху Дон ишъ-
лыр иогътIысхэхэкIэ тIэ илъ
хыгъэхэу ахэм зыгъолытгъын

«Обзорым» кышыло: «Кыу-
шъхъчӕцӕсхэр ячӕлӕхэм ары-
фыгънӕхэм ехыллӕгъӕ планым
цфыбыбӕ экӕлодӕн зӕрилӕкы-
цшым ыкӕи ар жыалымгыгъу зӕ-
рӕщытым клуачӕу хӕлхъхъгън
фаер бӕ къешы... Кыушъхъчӕцӕ-
схэм ялыклӕхэр пачъхъхэм зыре-
гъӕблагъхэм къариуагъ яшӕн-
зӕхътыклӕхэр ыкӕи ямылгъу кӕ-

Зыухыижьиэ зимыэ жъалымыгъ

левой батарейху 242-рз. А зептээр Ыггыгъэным сомэ миллион 30 пэгугъэхьэгэн фаеу шытыгъ». Нэбгырэ мин 200 фэдиз хуэр дээр палаткэ лагерхьэм ачлэсыг, мэклэ-маклэу ыпэклэ лыклуатэхээ загъэпытэштгыг. Щамилэ рашыллэгъэ заомклэ а шыклэр Дагыстаным шауплэклугъаху шытыгъ.

А лъхъаным дзэм игенштаб-
бэу Тифлис дэтыгъэм ыкӀи Санкт-
Петербург аштэгъэ чыгухэр зэ-
рагъэфедэштхэ шыкӀэм, ахэм
арыс чыпӀхэм арапэсыштым
ахьыллэгъэ зэнэкӀокъушхохэр
ащыкӀоштыгъэх. Аштэгъэ чы-
плэхэм арыхсэр нахь дэгъоу узы-
щальпылпэн плъэкӀышт чыплэ-
хэм афынхэш, ахэм ачӀыплэ
урыхсэр рагъэтысхъанхшэ,
Кавказыр егъашӀэм Урысыем
епхыгъэу гъэпсыгъэн фаеу алы-
тэштыгъ. Тemyр Америкэр зэра-
штэгъэгъэ шыкӀлэр гъэфедэгъэ-
ным зӀ емыкӀ хэмьлыт епӀы-
щтыгъэх: чыплэрыс индейцэхэм
зэряшакӀоштыгъэхэр зыми мы-
тэрзэу ылыгъагъэн, «ары пла-
кӀош, зэкӀэ туземцэхэр агъэкӀо-
дыгъэх», — ылоштыгъ дзэ мини-
стрэу Милотиным.

Сыдуу шытми, черкесхэр яегъэшлэрэ чыплэ рафынхэу рахъухагъ, ау тьдэ афыштха? Хэта ахэм ачыплэ рагъэтысхъаштхэр? А юфым еплыкыгъу фыярлэр зтефэщыгъэпэ ыкли юфыр зэхэ-фыгъэным фэшл пачыхьхэм зэхэшигъэ Хэушхъафыкыгъэ комитетыр упчэжэзгъу ешы ыкли ащ шагъэнафэ черкесхэр ячлыгу зэррафаштхэ ыкли ар зэрэз-шлѳахышт шыклэр.

А Иофым изэхэцкЮ шьхья-
 Ёу агэнафэ пачыхьэм иллыкЮу
 Кавказым шылэгэ, куушхьхэ
 шюльырым дзэ операциехэр
 цызхэзыщэхэрэ пшэу Алек-
 сандр Барятинскэр. Пачыхья-
 дзэхэр зэрэлыкЮуатэхэрэм елы-
 тыгэу, чыплэрысхэр ифыгэ-
 нхэу ыкИ Дон шюльырым игэ-
 зыхьэгэнхэу, аштэгэ чыплэ-
 хэм кьэзэкь станицэхэм кьара-
 цыгэ «хульфыгэ нэбгырэ мин
 шэныкьорэ ирэ» арыгэтИсх-
 хьэгэнэу, «джащ тетэу загэз-
 псыкИ черкес Иофры ухыгэ
 хуштэу» егэнафэ. Ау аш тетэу
 зекЮгэным фэшИ кИлэлэгум
 кышыублагэу иныбджэгугэ
 я П-рэ Александр кыдырыгэ-
 штэным иыхьэ зэрэтельгыэм
 ифитыныгэ икЮу кытышты-

плъэкIыщтэп» зыфэпIощт уна-
шъор.

А зэпстэум апкь кьикIэу, ыужкIэ черкесхэм кьарыкIоштыр зыфэдэштыр шагъэнэфгъагъ 1861-рэ илъэсым Юныгъом и 16-м я II-рэ Александр

Кавказым к'якIуи абдзахэхэм, убыххэм, шапсыг'эхэм ялыкIохэр зырг'эзблаг'эхэм. Черкесинэр щымыIэжь шыг'эным зыф'ехэз л'эхъаным Севастопольскэ л'эсыдзэ полкым ип'эцаг'эу М. И. Венюковым игук'эжыжхэм мырзутхэу ачитхыгаг'а: «Тарихэ мэхъанэ зIлэ, бэлэлэ зылэ»

фигээнжбынэу, атын фэе хэ-
бзэлэххэмклэ фэгэклотэны-
гэхээр афишынху, ежы ыгэ-
федэтч чыгухэм ачылпэлкэ нэ-
мыкл чыгухээр аритынху, ау
урысхуу гээры ашыггэхэмрэ
клэзытхужыггэхэмрэ кыраты-
бынынхэ фаеу. Дэа кыушхэ-
члэххэм ялбыклдохэм джэвэлэу

ячIгыхэм арифынхэу фэягъ.
ЯпIорэр азиатхэм псынкIэу
ашIошъ хьун зэрилъэкIыштыр
кьыдылтыти, ежъ илэ илыгъэ
полковникуэ Абдеррахман чэ-
щым кьушъхьэчIэхсхэм адэжъ
ылопщыгъ. Ащ унашIоу фишшгъ
зэкIэ зыфаехэм джы кьушъхьэ-
чIэхсхэр кьакIэлэвнхэ алъэкIы-

шымыгъозз зы Юфгыгъо игугъу
къэсымышлын слъэкӀыштӀтп.
Пачыхьхэр Кавказым къызэ-
кӀом, къушхьхэчӀсхэм япачэ
хэу яшӀоигъоныгъэхэр кызыло-
тыкӀынэу шытыгъэхэр игуапэу
ригъэблэгъэгъагъэх. Къызэрэс-
шӀошӀырэмкӀэ, а лъэхъаным хэ-
гъэгум ипачэхэм къушхьхэчӀс-
хэм арапэсыштӀм, ахэр ячыгъу-
хэм арафыштӀхэм е ахэмкӀэ
гъогухэр апхырышыгъэнхэм
ыкӀӀ пытапӀэхэр ачыгъэнсы-
гъэнхэм къшыцуштӀхэм зы-
фӀапӀоштӀм ехьылӀгъэ теубы-
тагъэ зыдагыгъыгътп. «Импера-
торэу я II-рэ Александр ипа-
чыыхьагъу ехьылӀгъэ «Обзорэу»
1871-рэ илъэсым къыдэкӀыгъэм
ятӀошэрэ екӀоллакӀэм къшы-
цуштӀыгъэхэу къысцегъэхьу.

кыратыжыгыгэр? Ятлонэрэ ма-
фэм тхыгээу кырахыыллагэм
кэмчитлоштыгь урысдызэхэр
Пышызэрэ Лаборэ аклыб шыгыэн-
хэ ыкли типытапэхэр зэфтшлы-
жыынхэ фаеу». Ащ кыыуагэр
шыпкээ, ау ыксоу кэмылогэ
е кээзылотжыырэ (Миллотиныр)
зыщымыгыозэ лэныкыи щы.
Ар кэсйугэ сшлоигу.

Пачыыхэм кyuшъхьэчIэхсэм
ялIыклохэр зырегъэлбэгъэхэ уж
КъохъэпIэ Кавказым идзэпIэ-
шагъуэ, графy Евдокимовыр
тешыныхъштыгъ пачыыхэм
игъоу афильэгъугъэм кyuшъхьэ-
чIэхэр кьезэгъынхэм ыкIи ячIы-
гухэм кьарынъжьынхэм, Урысы-
ем кьыгъэгъунэхху адыгъштыгъ-
гъеп, зкIэ кyuшъхьэчIэхсэр

штэу, ары паклошъ, тидзэхэр
Пшызэрэ Лабэрэ аклыб тшы-
жынхэм ыкйи типытап!эхэр зз-
фэтшыжынхэм нэсыжыу кыб-
кэдзунхэм клыгэгьгшунхэу.
Ыгэклягьгэм ары!уагьэхэр
ашлошъ хьухи, ащ тетэу ку-
шъхьэч!эхсэм япашэхэр зекля-
гьэх ыкйи ежьхэм кын кызы-
фахьыжыгьг».

ЫпшъэкIэ кышчыIуагъэхэм
нафэ кызырашпырэмкIэ, черкес
цивилизациер, сьд фэдизеу кы-
ныштыгъэми, Урысе импери-
ем игъунапкъэхэм арытэу кэ-
нэжыным игугъапIэхэр шыIа-
гъэх. Шыпкъэ, шыIэкIэ тхьагъо
зэрамыIаштыгъэр хэти ешIэ, ау
уичIыгу убгынэнышъ, Тыркуем
уикыжыныр зыкIи ащ нахьы-
шIугъэп.

Черкесхэм янахыбэр — нахь байуагъэху икыжыным нахь пасэу зыфзэгъэхъазырыгъэхэр хэпкыжхэмэ, Тыркуем зыгъэзжыгъэхэр тхьамыклэ дэдагъэх. Лыпшыклэ бэдэдэмэ: урысхэми, IэкIыб хэгъэгухэм ялIыклохэми янэрылэгъоу лэапкъым тхьамыклэгъошхо къехъулIэгъагъыкI алэгъугъэр къээзытхыжыгъэхэри шыIэх. «Уклодыгъо дэдагъ тыклозэ тапэклэ къифэщтыгъэхэр, — къетхыжы а тхьамыклагъор зылэгъугъэу И. Дроздовым, — клэлэпкIылухэм, бзылфыгъэхэм, нэжI-лужхэм ыхадэху хьэхэр зыпышхыхьэщтыгъэхэр тыдэкли щитэкъухъэгъагъэх. Ерагъэу алякыо тетхуэ, ныбаджэхуэ, къымытэджыжышхуэрэр бэдэдагъ. Псаухэмрэ зыпсэ пытхэмрэ лIэхэрэм ягупшысэнхэ альэкIыштыгъэп, ежхэм къарыклоштри ащ нахышхулэгъэп; тырку къухъезефэхэм нахыбзу кырэзалэгъышхым фэшI цыфхэр пкыгъо хыылгэм фэдэу зетелэклагъэхуэ къухъэм раубэщтыгъэх, зыгор сымаджэу кызызрашхыгъэм лыпытэу хым хадзэщтыгъ... Къухъэм рагъэтIысхыгъэм ызыныкъуи Тыркуем нагъэсшхыгъэп плөми хъушт. Ащ фэдиз тхьамыклэгъошхо цыфлэпкыным къехъулIэу бэрэ кыхъэкIырэп».

Ыпшэккѣ кышыдыгъзуцугъэ
упчѣу «лѣпэкъым ащ фѣдиз
тхъамыкѣгошхо кырамыгъз-
хуылѣн алѣкшытыгъа?» зыф-
пощтым джѣуап къеттыжъзѣ
къѣтлон: зыгорѣуштѣу узрѣззѣ-
тагън плъэкѣшт лъэныкъо шы-
лагъ.

«Тарихым сослагателнэ на-
клонениер икласэп» аfo. А екло-
лаклэри зикласэхэм ыпэклэ зэрэ-
зеклогэхэ шыкклэм елхыгэ
пшэдэклыжыр шагэзые. Адэ
тарихым зэкклэри пшэдэклы-
жыынчъагэу шыгэпысыгэмэ,
хэта ашыгтым узэупчлыштыр?

Черкесием кырыкшоттым эпхыгъэ гъогоу кавказ генералитетым хихыгагъэр хэукъоныгъэшхоу зэрэщытыгъэр кээн-фагъ. Кавказыр колоние шыгъэныр кызэрадэмыхуэгъэ за-кьор арэп Иофыр зыфэгъэхьыгъэр. Черкесхэм — мухаджыр-хэм кыхъуллагъэр цыфыгъэн-чъагъэ зехъэгъэным ишысэ шы-нагъоу УрысыемкIэ щытыгъ. Кавказыр штэгъэныр геополити-кэ лэныкьомкIэ телъхьапIэу пшлын плэкъыштыгъэми, зыте-клогъэхэ цыфхэм жьалымыгъэу адызэрэхьагъэмкIэ телъхьапIэ зэрэщымыIэр ыкIи згуухы-жын зэрэмылэкъыштыр хэти ешIэ.

НЭГЪУЦУ Хьамед.
Доцент.

УРЫС-КАВКАЗ ЗАОМ ФЭГЪЭХЫГЪЭ КЪЭБАРХЭР

Щырыхъуко Тыгъужь

Щырыхъуко Тыгъужь ыцIэ адыгэ тхыдэми, адыгэ IорыIуатэми егъашIэм кыххэнагъ. Ащ икIэбарыбэмэ урыс дзэпащэхэм ятхыгъэхэми, хымэ кIэралыгъохэм къащыдэкIыгъэ тхылтхэми уащырехылыIэ.

Ильэсищэ Белл Щэрджэсым шыпсэугъ, ащ ыужкIэ ытхыжыгъэ гукъэкIыжхэм бэрэ къаххэ Щырыхъуко Тыгъужь икIэбар. «Зэгорэм, — къетхыжы ащ, — урыс пытапIэм зы шхончогъу фэдизкIэ екIоллэгъэ шыур зысэлъэгъум, сыкIэгъужьагъ: блыным топих тет, дзэкIоллэхэми яшхончхэр къэшагъэхэу хъазырых. «Щырыхъуко Тыгъужь ар, къеохэми, щэ къытефэщтэп», — къысаIуагъ сэ. ТопкIи, шхончкIи къеуагъэх — зы щэ къытефагъэп, пытапIэм къыдэкIынхэуи къэзэкъ шыухэм ракугъэп. Ежым шыр дзэкIоллэхэм апащхыгъэ щигъэджэгуи, лъэхъулэ къыIуигъэкIыжыгъ. Ащ фэдэ лыгъэ бэрэ далъэгъугъ Щырыхъуко Тыгъужь. Кавказ заор зэпэуфэ шым епсыхыгъэп. 1864-рэ ильэсым хэкум икIыжыгъ. Ыныбжэ ильэс 80-м нэсыгъэу Тыркуем щылаIагъ.

Мыхъамэт Iащэр

ХьэтIохъуццыкIо Мыхъамэт Iащэр жьы хъуи тIысыжыгъэу шы шIуатыгъугъ. Шыр зафыгъэр чэщыр арыти, нэф ыгъэ-шъи, шытыгъухэм алъе-жъагъ. Зы чылэ горэм нэсыгъэу, цагум дэт пIа-шъэм Iукагъ.

— ПIащэжэ жьыры-тэдэж, мыцкIэ шыхэр бла-фыхэу плъэгъугъэба? — еунчIыгъ Мыхъамэт Iащэр.

— Слъэгъугъэ, — къы-риIожьыгъ пIащэжэ, — нэбгырибл мэхъух уиш зы-фыгъэхэр.

— Опсэу, пIащэжэ, — ыIуагъ Мыхъамэт Iа-щэр. — Къэзгъэгъэжэмэ, шъуиухъакIэц себлэгъэн.

Ар ыIуи, Мыхъамэт Iа-щэр блэкIыгъ, шытыгъухэм акIахыи, иш къатырихы-жъи, адрэхэм яиххэри кIы-гъоу къыгъэгъэгъыгъ. Зэри-Iуагъэу, пIащэжэ жьыры-тэдэжым ихъакIэц щепсы-хыгъ Мыхъамэт Iащэр. ХъакIэцым кIэлитIу исы-ти, ягуццыIаки, яIокIэ-шIыкIэххэри ыгу римыххэу Мыхъамэт Iащэр къежъэ-жъыгъ. КъызицкIыжъы-цым пIащэжэ ыIуагъ:

— УиухъакIэц ис кIалэ-хэм лIыжъыр кIэнэкIалъэ арэмьшI. Ежъхэр зэрэ-хъуццхэр хэта зышIэрэр?

Ар сфяIожь. Мыхъамэт Iащэр ипса-лъэ кIэлитIум агу тефа-

гъэп. Зыццыцыр ашIэрэп-ти, лъежъагъэх «тимыфэ-шъуашэ къытиIуагъ, фэ-тыдэщтэп» аIуи. Еужьы-рэу, къамыцкIэ къахаозэ, кIэлитIур зэрысыгъэ хъа-кIэцым къыригъэгъэхъа-жъыгъэх Мыхъамэт Iащэр.

— Оц фэдэ пIащэжэ ихъакIэц кыххэнагъ яфэ-шъуашэп мы кIалэ мыгъа-сэхэм, — ыIуагъ пIащэ-жэ Мыхъамэт Iащэр.

— Тхъаматэ, зыкъытэ-гъашI: хэтмэ уащыца? — къелъэгъугъ кIэлитIур.

— Сэ сыхэтми къы-шъосIоцтэп, мыцкIэ сы-къэшъушIэнкIи хъун, — ыIуи Мыхъамэт Iащэр ыIэ къаригъэлъэгъугъ.

ПлъэкIмэ, къэубыт!

... Хьэжэ Бэрзэдэж, шыу гъу-сэхэр кIыгъухэу, щэдэжэгоужым нэсыгъ генералэу Раевскэм дэжэ. Шым епсыхи, пIым сэлэм ри-хыгъ, ау етIысэхыгъэп: зыгъэ-жъон мурад зэримыIэр ацкIэ гуригъэIуагъ генералым. Къу-шъхъэчIэсхэм ядзэпц цIэрыIо къызыбгъодхэм, генералым зы-кыIэтыгъ. Генералым игуццыIэ кIэкIыгъэ дзэпащэр къызкIыри-гъэблэгъагъэмкIэ. ЗэдэкIаIор зэрицалIи, Раевскэм къыIуагъ:

— Гурыгъау Хьэжэ Бэрзэдэж: уицIыфхэри, уицIыгуи Урысыем къыритыгъ тырку пачьыхэм. О ар дэгъоу ошIэ, сыда Iащэр зы-кIэшъумыгъэтиIыгъэр?

Дзэпащэм иджэуап зэдэкIа-Iом зэридзэкIыгъ:

— Урыс пачьыхэр лъэи дэ-дэу шъоIо, генерал. Ар шъып-къэмэ, шъуипачьыхэ сыд пае таужэ кыххэагъ? Уидзэ тичы-лагъохэр сыда зыкIызыххэун-кIэххэр? Нэйпсыецтын шъуи-пачьыхэ, тэрынчъэу зымыпсэ-ушъукIэ...

Раевскэм ынэжэгъ къызэхы-гъэхэагъ, Хьэжэ Бэрзэдэж къе-мыплъэу зэдэкIаIом ыIуагъ:

— Типачьыхыи, тырку пачьы-хэмэ ашIэ къушъхъэчIэсхэм яшIуагъэ зыххэри, зыххэмылри. Делэм дэIон ымыдэмэ, къарыу-кIэ дэзекIох. КъушъхъэчIэсхэр типачьыхэ къэзоахэмэ, султIа-ным цунашъо аукуагъэу къе-кIы, шъо ац урыс пачьыхэм шъукъыритыгъ.

А гуццыIэр къыридагъэп Хьэжэ Бэрзэдэж, генералым зэ-реплъыгъэм нэмыкIэу.

— Тырку султIаным тэ урыс пачьыхэм тыритынэу амал илэп; ац ыIэмычIэ тилыгъэп, цунашъуи къытхэлъэп, — ыIуагъ Хьэжэ Бэрзэдэж. — Узыфимы-тыр сыдэуцтэу птына? О улъэи, генерал, узэрэлъэишым пае мо чыгышхом тес бзыу цIыкIур осэты — плъэкIмэ, къэубыт!

Раевскэр чыгым дэплъыгъ. Ац ышъхъэ къызеIэтым, чы-гышхэмэ тесыгъэ бзыу цIыкIур ытамэ ыутхыпкIи, лъэтэжъы-гъэ... — О уцIыф гъбзыгъ, Хьэжэ Бэрзэдэж, ау уцыгъу-ниапх, — ыIуагъ ац мэкъэхъу-кIэ. — ПкъуиплIэ заом хэкIодагъ

Сергей ГОЛУБОВ. Урыс тхакIу.

— ар зыццымыгъэгъуиш. Егун-шыс — зы къо къыпфэнэжъы-гъэр. Пиллошэ гъэхъу: тыгъэ къысфэншIыгъэ бзыур къэсы-убыттынэм ыпэ, пкъо закъо пшIокIодын...

(Романэу «ДзэкIоллым ынап» зыфиIорэм кыххыгъ).

Мы пычыгъо цIыкIум къыб-гурегъало урыс тхэкIо цIэрыIоу Сергей Голубовым ироманэу «ДзэкIоллым ынап» зыфиIорэр адыгабэмэ ашъхэ зыцагъэтIы-лгыгъэ Урыс-Кавказ заом зэрэ-фгъэгъэххэ. А заом итарихэ зэрэщыгъэу къытын мурад иIагъэп тхакIом — ар зы тхыгъэкIэ пфы-зэшIокIыщтэп. ТхакIом имурад нэмыкIыгъ: яшъхъафитыныгъэ фэгъэгъэ, бэнэныгъэ гуIэгъум

ильэсишхэрэ хэтыгъэхэ къу-шъхъэчIэсхэр зыхадзэгъэ ма-шIомрэ жъалымыгъэмрэ яшъып-къапIэ, тIэкIу нэмыIэмэ, нафэ шIыгъэныр ары. Ар тхакIом къы-зэрэдэхъугъэм щэч хэлъэп.

Тыгу къэдгъэкIыжыны Голу-бовым ироман апэ къызыдэкIы-гъэ уаххэр — 1940-рэ ильэсыр. Ары, Урыс-Кавказ заом ишъып-къапIэ зыIорэр агъэкIодынкIэ зи рагъаIоцтыгъэп. Аушъафын фаеу унашъо зытырашIыхыгъэ темэм зызэрэфигъэгъагъэр фагъэгъугъэп мы тхакIом: нэпч рафи, ыцIэ къодный раложыныгъэп.

Сергей Голубовым (1894 — 1962) итхыгъэхэм янахыбэм лъапсэ афэхъугъэр тарихыр ары. Мы романым нэмыкIэу ащ икIэлэмыпэ къыпкIыгъэх «Баг-ратион», «Бзыухэм набгъохэр аб-гынэ» зыфиIохэрэр, нэмыкIхэри.

ШЫФЭКЪУЖЬ Сан.

Адыгэ хьадрыхэ гъогу

Убыххэм Iащэр загъэтIыгъым ыуж, 1864-рэ ильэсым, жьоны-гъуакIэм и 14-м урысые пачьы-хэм илофтабгъэхэмрэ игенерал-хэмрэ Инджылыз ыкIи Осмэн пачьыхыгъэхэм ябзэгъухъэхэр ягъусэхэу, ахэр адыгэпщыхэу Осмэн империем зитетыгъо шы-лбызыгъэкIотэшъунэу гугъэхэрэм зэкIагъаблэххэ, Шъачэ зэзэ-гъыныгъэ щыздашIи, лъэпкэ псыикIыныр къежъагъ. Адыгэ-хэм яхэкужэ абгынэнэу хъугъэ.

Осмэн империем нэсыгъэхэр Стамбул ихэбзэхэххэм яшIон-гъоныгъэ елгытыгъэу, чыпIэ зэ-фэшъафхэм ащыпсэххэрэм ахагъэтIысхыгъэх. Осмэн па-чьыхэм хэхэс черкесхэр зэри-гъэтIысхыгъэх чыпIэхэмкIэ по-литикэу зэриххэр къызфигъэ-феди, ахэр анахъэу стратегическэ чыпIэхэм, лъэпкэ зэутэкIхэм зыкызыщалъыгъэхэр, христиан лъэпкхэр нахъ зыщыбэ къуа-джэхэмрэ псэупIэхэмрэ дзэм зэ-рэщигъэфедэщтхэм тегъэпсы-хыгъэу аIуигъэтIысхыгъэх. Ахэр ары болгархэм зыкыза-Iэтым зыгъэлэсэгъагъэхэр.

Империем ыгузэгъу шъолы-рэу Анатолием хэххэрэ Узун Яйла ис тырку лъэпкэу яны-чархэр гупчэ хабзэр зымыгъэ-гупсэфхэрэм апигъэуцужьын-

хэу ригъэтIысхыгъэх. Анатоли-ем ыльэныкIэу кыкIын ыльэ-кIыщт цынагъохэм апае къалэ-хэу Сакаря ыкIи Болу къапблэ-гъэ шъофхэм аригъэтIысхыгъэх.

Осмэн пачьыхэм ичIыгъухэм анэсыгъэ цIыф пчъагъэр къэт-лбытэ хъумэ тыхэукъонэу къыс-шIошIы. Сыда пIомэ тхыгъэу къэнэжыгъэхэм къызэраушы-хъатырэмкIэ, «нэбгырэ мини 10-хэр Трабзон, Самсун ыкIи Дерсек зэпахырэ узхэм ащи-лIыкIыгъэх, хы ШуцIэм къухъэу чIырагъэхыгъэхэм арысхэу кIодыгъэх».

Пачьыхышхом къытыгъэ ра-портхэм къызэрагъэлъагъорэм-кIэ, хэхэххэм япчъагъэ зы мил-лионым тIэкIу ехъуштыгъ. Ахэм ащыцэу мин 600-р Европэ лъэ-ныкIом, къэнагъэр Азиэ лъэны-кIом рагъэтIысхыгъэх.

Али Суави къызэритхыжы-рэмкIэ, кощыгъэ адыгэхэм япчъагъэ 1866-рэ ильэсым мил-лионрэ ныкIорэм ехъугъагъ. 1880 — 1905-рэ ильэсхэм анэс икIыгъэхэр а пчъагъэм хэбгъа-хьомэ, анахъ макIэми, миллио-нитIум нэсэу Осмэн хэгъэгум ичIыгу кIуагъэх.

Тузгелю, Нигде, Коня ыкIи Бейшехир арагъэтIысхыгъэхэр чыпIэ чIыопсым емысэхъухэ-

зэ, зэпахырэ узхэм арылIыкIы-гъэх. Непэ къалэу Коня къыпэ-блэгъэ шъофхэм арыс адыгэхэр 1888-рэ ильэсым хэкужым икIыгъэхэм къатекIыгъэхэр ары.

Статистикэм къелуатэ:

1864-рэ ильэс, мэкъуогъум и 10. Мы лъэххэным Осмэн им-перием нэсыгъэ адыгэхэм япчъа-гъэ мин 251-м блэкIыгъ. Урыс статистикэм къызэригъэлъа-гъорэмкIэ, нэбгырэ 61395-р, урысхэр адэлэныIэххэ, хэгъэгум икIыжыгъэх. Мы пчъагъэм хэт-хэп нэпкIым къуашъохэмкIэ Iуа-цыгъэхэр. Ахэр «къухъэхэр чы-жъэу цытхэу къытэжэх» аIозэ рацIажъэхэти, чIыгур (хыIу-шъор) къэмылэгъэжъы зыхъу-кIэ, къуашъор агъэушъорэкIыти, псым чIырагъахъыгъыгъэх.

Мэкъуогъум и 14. Хьаджэу Бэрзэдэж ДжэрандыкIо зыццыI ллакIор зэрэщытэу, нэбгырэ 400 фэдиз хъухэу игъусэу, Стамбул къэкIуагъ. ЗэкIэ псыгъэххэунэу Родос тетIысхыгъэх.

ШышъхъэIу мазэм къалэхэу Бургаз, Едирие ыкIи Есмиле нэбгырэ мини 6 адыгэу къащагъ. Къалэхэу Нишэрэ Софярэ къа-рацIэлэгъэ унэгъо мин 13-м цыцэу Косово нэбгырэ мин 12 ащагъ.

НэмыкI къалэхэу Систов, Ни-кополи, Руусджык, Добру-джем унэгъо мини 10 къащагъ.

ШышъхъэIу мазэм официал-нэу (атхыгъэхэу) Осмэн импе-рием адыгэхэу нэбгырэ мин 400 фэдиз къэкIуагъ. Адыгэхэр зэры-сыгъэ чIыналъэм къэзэкъэ мини 103-рэ рагъэтIысхыгъагъ.

Ионьыгъо мазэм Самсун дагъэ-тIысхыгъагъэххэм ащыцэу мин 50-р лIагъэ, мин 60-р псауу къэ-нагъ.

Чъэпыогъу мазэм нэмыц гъэ-зетэу «Allgemeine Zeitung» зы-фиIорэм къызэритхыгъагъэмкIэ, къалэу Ларнака адыгэхэу нэбгы-рэ 2100-рэ жьыкIухыи 3-кIэ къырацIэжъэгъагъэх, мэфэ 32-рэ хым тетыгъэх. Ахэм ащы-цэу нэбгырэ 1300-рэ фэдизыр гъаблэмрэ узхэмрэ зэтырагъэ-лIагъэх.

НэмыкI къэбари щыI Ларна-кэ къынэсыгъэ нэбгырэ 2700-м щыцэу 1441-р лIагъэу. Къэ-кIуагъэхэр къухъэхэм къарамы-гъэкIынхэу зыкъалэти, цыфхэр къапэуцужыгъагъэх, нэужым Iэсжыгъагъэх. Ау мэфэ заулэрэ жьыкIухыгъэхэм арысхэр Ларна-кэ къырамыгъэкIуалэхэу псым тетыгъэх. Цыфхэм къащышIы-гъэри, зыдэхъугъэхэри непэ къызнэсыгъэм тымышIэу къэ-

нагъ. 1865-рэ ильэсым нэс нэб-гырэ мин 750-мэ адыгэ чIыгур абгынэнэу хъугъэ.

КъухъэуцупIэхэу адыгэ-хэр зытырашIыгъэхэр ыкIи ахэр зэрэхъушты-гъэ пчъагъэр:

Тамань — нэбгырэ 27337-рэ
Анапэ — 16452-рэ
Новороссийск — 61995-рэ
Туапсэ — 63449-рэ
Пишызэ — 46754-рэ
Адлер — 20731-рэ
ЗэкIэмкIи — 235718-рэ.

Осмэн империем адыгэхэр ежэ зэрэфаеу зэбгыригъэтIысы-кIыхэ зэхъум, австрийскэ фир-мэхэм ашъып икIухъэхэу Дон те-тыгъэхэр, зэзэгъыныгъэ дишIи, ыгъэфедэгъагъэх. Ахэм ащыц горэм икапитаныгъэу Фридрих Канитц ильэси 10 тешIагъэу адыгэхэм къахъулIагъэр, япсэ-укIэ зыфэдэр зэригъэшIэнэу тIы-сыпIэ ашIыгъэхэр къыкIухъа-гъэх. Ылэгъугъэм ыгу ыгъэу-зыгъ — къэхалтэ нэмыкI ылэгъ-ужыгъэпIэ помэ ухэукощтэп. Ащ кыххэкIэу зыдэкIуагъэм ыкIи ылэгъугъэм «Адыгэ хьа-дрыхэ гъогу» фиусыгъагъ.

ЕДЫДЖ Батырай.
Фридрих Канитц ыкIи Донау Булгариен ятхыгъэхэр дэгъэфе-дагъэх.

Хэутыным фэгъэгъэхъазырыгъэр
ШЪАУКЪО Аслъангуащ.

Титарихъ тиорэдхэм ахэлъ

Адыгэ Республикэм и Лъэпкъ музей жьоныгъуаклэм и 17-м щыклогъэ зэхыхэм дунэе мэхьанэ енты хуыт. Урыс-Кавказ заом фэгъэхьыгъэ шлэж зэхыхэм Лъэпкъ музей этнографиемкIэ иот-дел ипашэу Мамырыкьо Саидэрэ ащ игуадзэу Сихьаджэко Иринэ-рэ клэщакло фэхьыгъэх.

Адыгэ къэралыгъо университетым илъэпкъ ансамблэу «Жьыур», республикэ филармонием иорэдыло купэу «Ошгъутенэр», Кошхьэблэ, Шэуджэн районхэм, Адыгэкъалэ яансамблэхэм ахэтхэр, ансамблэу «Ащэмэзыр» ащ хэлэжыгъэх. Пчыхъзэхыхэр «Жьыу» ихудожественнэ пашэу ГьукIэ Замудин зэрищзэ, пэсэрэ къэбархэр IупкIэу къылотыгъэх. Журналистэу Даур Хьусенэ ижырэ адыгэ ордэхэм яхьыллэгъэ Iорылуатэхэм, тхыгъэу ыгуыиогъэхэм зэхыхэм хэлэжыгъэхэр ащигъэгъозагъэх. ГьукIэ Замудин, Нэгъой Заур, Абыдэ Артур, Даур Рэмзанэ, Гьонэжыкьо Ахмэд, нэмыкIхэм агъэжыныгъэхэм ижырэ адыгэ ордэхэм тиблэкIыгъэ хьугъэ-шлагъэхэр дэгъоу къытлэагъэ-сыжыгъэх.

Айдэмыркъанэ иорэд, Къэджэбэрд-дыкьо Мыхьамэт фэгъэхьыгъэр, Шы-

рыхьукьо Къызбэч ехьыллагъэхэр, нэмыкIхэри хьакIэщым изэхэсыгъоу музейм щыкIуагъэм щызэхэтхыгъэх.

Стлэшгъу Юрэ, Пэрэныкьо Чэтибэ, ЛэупэкIэ Нурбий, Едыдж Батырай, нэмыкIхэу тикультурэ щызэлыахьэрэр хьакIэщым щызэлуагъэх, яеплтыкIэхэр къалотыгъэх.

Шыхужь ордэхэм яхьыллэгъэ къэбархэр тэркIэ зетекIыхэу къалотэжыгъэу зэхэтхыгъэх. Ащ зи мыхъун хэтлэагъо-рэп. Фольклорым пылхэм тапэки Iоф зыдашIэнэу шыIэр макIэп.

«Ошгъутенэм» ихудожественнэ пашэу, Адыгэ Республикэм искусствэ-хэмкIэ изаслуженнэ IофшIэшхоу, композиторэу ХьакIэко Алий, Адыгэ Республикэм изаслуженнэ артистхэу КIэрэщэ Эдуардрэ Хьут Рустамрэ ижырэ адыгэ ордэхэм къэлуагъэу къафагъо-тыгъэр фольклорым къыхахыгъ. Жы-

ур дэгъоу ордэдым дырагъаштэ.

Адыгэ Республикэм культурэмкIэ иминистрэ игуадзэу ШэуапIэкьо Аминэт зэхыхэм икIэух къызэрэщилуа-гъэу, Урыс-Кавказ заом нахь зэлухыгъэу тытегушыIэу зетэгъажьэм, титарихъ ордэдыжхэм яшлуагъэкIэ, нахьышIоу зэдгъэшIэн тлэкIы тыхьугъ. Артист-хэм, зэхэщакIохэм ар къащытхыгъ.

Адыгэ Хасэмрэ Лъэпкъ музеймрэ ацIэ-кIэ МэшфэшIу Нэдждэтрэ Тэу Аслъанрэ хьакIэщым къышчыгушылагъэх, лъэпкъ шлэжым имэхьанэ зыксыгъэлэтыгъэ-ным зэрэдэлэжыгъэщхэм яеплтыкIэ къыралотлагъ. Зэхыхэм ныбжыкIабэ зэрэхэлэжыгъэр тигуагъ.

Сурэтыр зэхыхэм къыщытыра-хыгъ.

Зэгъурылоныгъэмрэ зэкъотныгъэмрэ

Зэгъурылоныгъэмрэ зэкъотныгъэмрэ

тагъэлъэшы

Тиреспубликэ иобщественнэ движениеу «Адыгэ Хасэм» итхьаматэу Бэгъушэ Адамэ илэнатIэ зылуагъэр мээитIу мэхъу. Зэгъэпшэнхэр тшIыхзэ, уахътэм диштэу пшэарылыгъэу илэхэр зэригъэцакIэхэ шлоигъом фэгъэхьыгъэу ащ гуцылэгъу тыфэхьыгъ.

— Адыгэ Хасэм и Хэсашъхэрэ игъэцкIэкIо куп хэтхэмрэ нахь чанэу Iоф ашIэным фэшI хэкIыпIэ тэрэз къэдгъотыгъэу сэлъыгъ. Хэсашъхэм изыкIэ-хэм ахэлэжыгъэхэу уахътэ зымыгъотыгъэр хэдгъэкIыгъэх, нэгъырэ зауэ клэу тштагъэ. ГъэцкIэкIо купым нэгъыри 7 хэтыщтыгъэр, ар тшIомакIэу 11-м пчыагъэр нэдгъэсыгъ. ЗэхьокIыныгъэхэм зыкыагъэ-шпыпкъэжы.

— Шлэж тилэным, пIуныгъэ Iофыр нахьышIоу зэхэщэгъэ-ным афэшI нэмыкI зэхьокIыныгъэхэри шьуилэщтхэ?

— Адыгэ Хасэм инахьыж-хэм ясовет Мыекъуапэ щызэ-хэтцагъ. IофшIэным иветеран-эу Хьунэгъо Чэтибэ пашэу ха-

дзыгъ. Советым лыгъэныгъэ зыфашIырэ цIыфхэр хэтых, лъэпкъ унэшьо хэыхьгъэхэр гъэцкIэгъэнхэм пылтых. Уахъ-тэм къызэригъэлэгуагъэмкIэ, нахьыжхэм ясоветхэр къалэ-хэм, районхэм ащызэхэтIэнхэр нахьышIу. Республикэм лъэп-къэу исхэр зэгъурылохэу зэдэп-сэунхэм фэшI нахьыжхэм опытуу ялэр агъэфедэн фае. Адыгабзэм изэгъэшIэн тило-фыгъо шъхьалэу щыт.

— Мыекъуапэ нахьы-жхэм ясовет изэхэ-сыгъохэм сахэлажэ. Iофыгъоу клэщакло зы-фэхьухэрэр агъэ-цэкIэнхэу шьуащэгугъа?

— Гугъэ зимылэ цIыфым Iоф дэпшIэныр къин. Тинахьыж лъапIэхэм щыIэныгъэм щалэзгъугъэр бэ. ЯклэлэцIыкIу-гъор Хэгъэгу зэошхом илгъэ-хьанэ тефагъ. Гъаблэр апэклэ-кIыгъ. Экономикэм изыксыгъэ-Iэтын ялахъу халхьагъэр тари-хьым хэкIокIэщтэп.

— Лъэпкъи 100-м на-

хьыбэ Адыгэ Республи-кэм щэпсэу, дин зэ-фэхъхьафхэр алэжыых...

— Къызгурылуагъ. Нахьыж-хэм ясоветрэ Адыгэ Хасэм игъэцкIэкIо куп хэтхэмрэ къэ-зэкъхэм, къэндзалхэм, урым-хэм, азербайджанхэм, ермэл-хэм, нэмыкIхэм яобщественнэ движениехэм япашэхэм къы-рагъэблагъэхзэ, зэлукIэгъухэр адырIагъэх. Унашьоу ялэхэр къызэфалотыгъэх, зэрэздэлэ-жыгъэщхэм зэдэгупшысагъэх.

— Адыгэмэ тарихъ гъо-гоу къакулгъэм нэмыкI лъэпкъхэр щыгъэгъо-зэгъэнхэр шьоркIэ сыда?

— Ар анахъу тыналэ зыгтед-гъэтырэмэ ащыт. Адыгэ Хасэр зызэхэщэжыгъэр илъэс 20 хьугъэ. А уахътэм кыкIоцI тилъэпкъ итарихы, инеушырэ мафэ зыфэдэмэ тшIоигъорэ лъэпкъэу кыгъэхэмэ нахьышIоу зэрдгъэшIэщтым тыпыл. Ти-тарихъ, тишэн-хабзэхэр ядгъа-шIэхзэ, нахьышIоу тызэгъурыло, тызэрэлъытэ хьугъэ.

Урыс-Кавказ заом илгъэхьан-лIыхужьэу тичIыгу къэзы-ухьумагъэхэм, фэхыгъэхэм афэ-гъэхьыгъэ саугъэтышхо Мые-къуапэ шагъэуцу. Хабзэм иахъ-щкIэ ар ашIы, тэри тиамалкIэ Iэпылэгъу тафэхьу. Адыгэкъалэрэ Пэнэжыкьуаерэ ащ фэдэ са-угъэтхэр ашагъэуцугъэх.

— Улапэ шагъэуцугъэр...

— Адыгэ Хасэу къуаджэм щызэхашагъэр клэщакло фэхьуи, лъэпкъ Iофыгъомэ агъэгумэ-кIыхэрэ клалэхэм ямылкъукIэ саугъэтыр агъэпсыгъ, шэмбэ-тым къызэлэуахынэу щыт.

— Ащ фэдэ саугъэтхэр нэмыкI къуаджэхэм ацашIыщтхэ?

— НэмыкI лъэпкъхэр дгъэ-мысэнхэу гухэлъ тилэп. Тиблэ-кIыгъэ уахътэ нахьышIоу тшIэ-ным пае ащ фэдэ саугъэтхэр адыгэ къуаджэ пэпчэ щыд-гъэуцумэ, зыми тиягъэ едгъэ-кIыщтэп. Къытхэс лъэпкъхэм ащкIэ тэрэзэу тагурылоу сэлъы-тэ. Тетыгъор зылыгъыгъэхэм мыхъунэу ашIагъэр тарихьым хэкIокIэнэу щытэп. Тилъэпкъ зиужыжыныным пае шлэж тилэу тапэклэ тылхылотэн фае.

— Адыгэ Республикэ тил, икъэралыгъо гъэпсыкIэ игъэпытэн Адыгэ Хасэр зэрэхэлажыэрэм къытегушылэба.

— Гимныр, адыгэ быракъыр, гербыр, нэмыкIхэри хэбзэ шап-хэмэ адиштэхэу тилэх. Адыгэ Хасэр клэщакло фэхьуэ, адыгэ быракъым, адыгэ шьуашэм ямафэхэр зэхатщэхэу тыфе-жыагъ. Къэбэртэ-Бэлыкъарым, Къэрэщэ-Шэрджэсым, адыгэ-хэр зыщыпсэхэрэ Краснодар краим, IэкIыб хэгъэгухэм ащ фэдэ мэфэкIхэр игъэкIотыгъэу ащызэхэтIэнхэу тыфай. Тызэ-къотмэ — тылэш. А гушы-лэхэр гъэзетэу «Адыгэ макъэм» иапэрэ нэклубгъо тедзагъэхэу къыдэкIы. Тизэкъотныгъэ ти-гъэлъэшынщт, тишэн-хабзэхэри нахьышIоу зетхьащтых.

— Тизэдэгъушылэгъу зы-щытылуыным Сирием щыкъэбархэм, ДАХ-м зэпхыныгъэу дышъуилэхэр къэплотэнхэу тыолэлу.

— ДАХ-м ипашэхэри ти-гъусэхэу Сирием тыклогъагъ. Тилъэпкъэгъухэм Iэпылэгъу ящыкIагъ. ЕгъэзыгъэкIэ тичIы-гу икIыжыгъагъэх, джы къы-зэрагъэзэжыщтым тызэдэгуп-шысэ.

— ШьуигухэлъышIухэр къыжъудэхьунхэу шьуфэсэлэ.

— Тхьауегъэпсэу. Сурэтым итыр: Бэгъушэ Адам.

Нэклубгъор зыгъэхьазыргъэр ЕмтIылъ Нурбий.

Редактор шъхьалэхэр:

ДЭРБЭ Тимур
ХЬЭШIУЦЭ Мухьэмэд
ТХЬАГЪЭПСЭУ
Уцужыкьэу

Зэхэзышагъэ-хэр:

Адыгэ Республи-кэм и Къэра-лыгъо Совет —
Хасэр, иминист-рэхэм я Кабинет

КъыдзыгъэкIырэр:

Адыгэ Республикэм лъэпкъ IофхэмкIэ, IэкIыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адырIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи къэбар жьугъэм иамалхэмкIэ и Комитет

Зышаушыкхатыгъэр:

Урысые Федерацием хэутын IофхэмкIэ, телерадиокъэтын-хэмкIэ ыкIи зэлылэсыкIэ амалхэмкIэ и Министерствэ и Темир-Кавказ чIыпIэ гъэlorшылапI, зэраушыкхэ-тыгъэ номерыр
ПИ №10-3892

Зышыхауырэр

ОАО-у "Полиграф
тедзапIэу "Адыгеир",
385000,
къ. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

Редакциер зыдэщылэр:

385000, къ. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр, 197.
Телефонхэр: приемнэр — 52-16-79, редактор
шъхьалэм иапэрэ гуадзэр —
52-49-44, редактор гуадзэр — пшэдэкIыж
зыхьыр секретары — 52-16-77.
E-mail: adygvoice@mail.ru

Пчыагъэр
3536

Индексхэр
52161
52162
Зак. 1174